

An aerial photograph of a brick church with a dark blue roof and a steeple. The church is surrounded by a modern garden with a green roof, a paved path, and a person walking. The text 'NATUURINCLUSIEF BOUWEN' is overlaid on a yellow banner at the top.

NATUURINCLUSIEF BOUWEN

WAAR STA JIJ?

06 Natuur voor Elkaar Overijssel

12 Tweedehands planten,
eersteklas resultaten

32

Stichting Ulebelt
spil in groene
initiatieven in
Deventer

Colofon

Waar sta Jij? is een eenmalige uitgave op initiatief van Provincie Overijssel, in samenwerking met Natuur voor Elkaar en Het Oversticht.

Dit is een uitgave van:
Acquire bv
Schrevenweg 3
8024 HB Zwolle
T: 038-4606384

Uitgever: Geert Dijkstra

Redactie: Manon van Ketwich en Geert Dijkstra

Grafische vormgeving: Alwina Tempelman | Acquire

Druk: Drukkerij Veldhuis Media B.V. – Meppel

Voor vragen en opmerkingen kunt u mailen naar klantenservice@acquire.nl

© Acquire. Alle rechten voorbehouden. Reproductie in enige vorm of op enige wijze verboden zonder voorafgaande toestemming van de uitgever. Op alle aanbiedingen, offertes en overeenkomsten van Acquire Publishing zijn van toepassing de voorwaarden die zijn gedeponeerd bij de Kamer van Koophandel in Zwolle. Hoewel aan de totstandkoming van deze uitgave uiterste zorg is besteed, aanvaardt de uitgever geen aansprakelijkheid voor eventuele fouten en onvolkomenheden, noch voor de gevolgen hiervan.

Voorwoord

Waar sta ik?

In november vond het vijfde Congres Natuurlijk plaats. Het eerste waar ik als gedeputeerde aanwezig mocht zijn. Heel inspirerend om te horen welke kennis en toepassingen er op het gebied van natuurinclusief bouwen al bestaan.

Het thema ‘Waar sta jij?’ was niet zomaar gekozen. Hoe staat het er bij jou voor, professional of inwoner? Is natuurinclusief gesneden koek voor je, ontwerp, bouw of woon je midden in een natuurinclusieve wijk? Of heb je juist nog iets te leren, te ontdekken en te doen?

Dan moet ik die vraag mezelf ook stellen. Ik heb één topprioriteit: snel woningen bouwen. We hebben die nieuwe huizen in Overijssel nodig. Alles wat het proces vertraagt, betekent uitstel voor mensen die op een woning wachten en dat wil ik niet. Maar als we dan bouwen, laten we het dan ook natuurinclusief doen. Wist u dat een gemiddeld huis zo'n 120 jaar mee gaat? We kunnen maar beter zorgen dat die nieuwe huizen duurzaam en natuurinclusief zijn, want ze moeten nog een tijd mee.

Ik ben dan ook blij dat we als provincie Overijssel actief de landelijke Agenda Natuurinclusief hebben omarmd. De samenwerking tussen allerlei ondernemers en overheden levert een heleboel inspiratie en goede voorstellen op voor meer natuur op plekken waar dat goed kan. Daarbij benadruk ik ook nog graag de actieve inbreng van de inwoners zelf; een natuurwijk blijft niet uit zichzelf groen. Ik zie mooie voorbeelden van vrijwilligers die zich enthousiast inzetten voor hun directe omgeving. Neem de Trashhunters in Zwolle die plastics uit de binnenstedelijke wateren vissen met kano's. Of de zeer actieve vrijwilligers van het Prachtlint in Staphorst. Juist die vrijwillige inzet is zó belangrijk. Met verordeningen regel je echt niet dat mensen zich bekommeren om hun woonomgeving.

Eigenlijk geldt dat in de volle breedte voor natuurinclusief: de mensen moeten het met elkaar dragen en doen! Deze vrijwilligers bewijzen dat het kan. In dit magazine ontmoet je meer interessante mensen die hun bijdrage leveren aan onze leefomgeving. Mooie mensen die ons soms een spiegel voorhouden, maar vooral hun inspiratie en passie met ons delen.

Veel leesplezier. Ik hoop u op 28 november weer te ontmoeten op ons Congres Natuurlijk in Zwolle!

Liesbeth Grijzen

Gedeputeerde Wonen, Ruimtelijke Ordening, Participatie

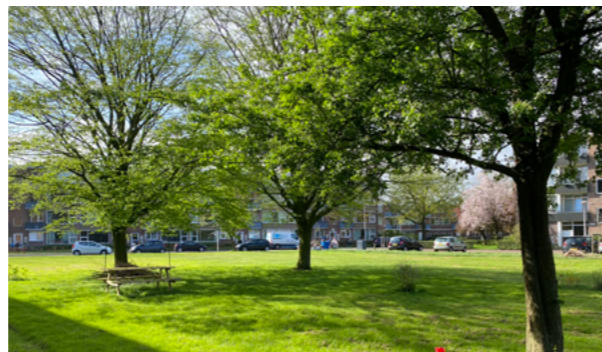
Inhoud

3 VOORWOORD EN COLOFON

6

Natuur voor Elkaar: nog meer liefde voor de natuurinclusieve leefomgeving

8

Anniek Wierstra: Van Vinex-wijk naar natuurinclusieve ambities

29

Nuchterheid, begrip én ambitie gaan hand in hand bij Martin Huiskes

32

Stichting Ulebelt spil in groene initiatieven in Deventer

12

Straatboer Make-over: Tweedehands planten, eerste klas resultaten

16

De natuurinclusieve missie van Bauke de Vries

34

Dorpsboomgaard Heino: biodiversiteitshub gerund door vrijwilligers

36

Terugblik Congres Natuurlijk 2023

20

Nu radicaal vergroenen!

26

Harry Boeschoten: 10 jaar lang voor verbinding tussen stad en land

38

Brug en handboek geven natuurinclusieve ambities een impuls

42

Steenwijkerland op weg naar een natuurinclusieve toekomst

24

Overijssel loopt voor met Actieprogramma Toekomstbestendig Bouwen

46

Collectief Natuurinclusief

“Tijdens deze tweede programmaperiode van Natuur voor Elkaar zijn heel veel nieuwe partijen aangehaakt, we hebben de beweging groter gemaakt. Op de slotavond in november hebben we gevoeld hoe belangrijk het is om de natuur de beleven.”

Jessica Winter

Natuur voor Elkaar

Bouwen met liefde voor de natuur

Het nieuwe provinciale bestuur van Overijssel gaf groen licht voor Natuur voor Elkaar. Daarmee start een derde periode waarin Natuur voor Elkaar de natuur dichter bij Overijsselaren brengt. Een goed moment om met projectleider Jessica Winter terug en vooruit te kijken.

“Met ontzettend veel warmte en trots kijk ik terug”, steekt Jessica Winter van wal. “Vooral de Groene Karavaan was ontzettend waardevol. Na twee coronajaren maakten we samen met Overijsselaren inspirerende evenementen. We gingen de regio in, ontmoeten mensen met een fantastische groene drive. We hielpen hen hun groene ideeën en projecten tot leven te brengen en de reacties waren zeer positief. Het werd goed gewaardeerd dat we er waren. Eén gemeenteraadslid kwamen we wel drie keer tegen. En iedereen deed mee, jonge kinderen, hun ouders, boeren, vrijwilligers, groene initiatieven, gezinnen, bestuurders en nog veel meer. Nieuwe samenwerkingen ontstonden en we maakten de beweging van Natuur voor Elkaar groter. Ons netwerk bestaat inmiddels uit duizenden Overijsselaren met wie we af en toe of intensief samenwerken. Op de slotavond in november voelden we hoe belangrijk het is om de natuur te beleven, mede door de bijdragen van Matthijs Schouten en Nynke Laverman. Het gaat niet alleen over kennis en inhoud, maar ook over wat Matthijs Schouten de beleving van natuur noemt, het gevoel dat in de natuur zijn bij je oproept. Het was een prachtige afsluiting van de voorgaande periode én de aanzet voor het nieuwe programma.”

Meer impact

Meer en blijvende impact maken, dat kwam met name naar voren uit de evaluatie van de program-

maperiode. “Zorg ervoor dat wat je leert in het programma dagelijkse praktijk wordt. Dat deden we bijvoorbeeld door te zorgen dat natuurinclusief bouwen in het woonbeleid terecht komt. De opgedane kennis dragen we warm over naar onze collega’s. Op die manier krijgen wij ruimte om nieuwe ‘natuuruitdagingen’ op te pakken.”

Liefde voor natuur, Natuur voor mensen en Natuur in de Buurt

“In februari werkten zo’n zestig deelnemers in een tweedaagse creatiesessie aan het nieuwe programma. We stelden daarin drie nieuwe lijnen voor: Natuur voor mensen, natuur in de buurt en liefde voor natuur. Natuur voor mensen gaat over participatie, kinderen, jongeren en wat natuur betekent voor de mens. Natuur in de buurt gaat meer over het fysieke aspect, groen, bomen, het buitengebied maar vooral vergroeningsmaatregelen in de bebouwde kom. Tuinieren, natuurinclusief bouwen en bedrijventerreinen horen hier ook bij. Liefde voor natuur wakkert de liefde aan voor de natuur, enthousiasmeert nieuwe mensen, deelt kennis en ervaringen, en bouwt aan een groene gemeenschap.”

Aandacht voor klimaatadaptatie

Het voorstel werd bijna unaniem goedgekeurd door Provinciale Staten, wat betekent dat er de

komende vier jaar negen miljoen euro is voor het programma. “We maken elk jaar een werkplan zo blijven we flexibel met onze activiteiten en kunnen we makkelijk bijsturen. We richten ons de komende tijd op jongeren en kinderen, op de bebouwde kom en we versterken de relatie met gemeenten, onder meer door een congres voor gemeenten te organiseren in juli 2024. Het thema klimaatadaptatie een nieuwe poot in het programma, uit de pot klimaatadaptatie is 2 miljoen toegevoegd aan ons budget. De projecten die hun waarde lieten zien vervolgen we en we starten met nieuwe activiteiten.” Jessica Winter en haar collega’s staan te trappelen om met Natuur voor Elkaar, samen met de oude en nieuwe partners, ook de komende jaren de natuur dichterbij de mensen te brengen. Benieuwd waar je Natuur voor Elkaar tegen kunt komen? Kijk voor meer informatie op www.natuurvoorelkaar.nl of stuur een mail naar natuurvoorelkaar@overijssel.nl.

Aniek Wierstra

Toekomst Sterk

foto - Ina Vrinssen

“Ik zou willen dat veel vrijwilligerswerk serieuzer genomen wordt en iedereen de tijd en vrijheid heeft om zich voor maatschappelijke doeleinden in te zetten.”

Aniek Wierstra: Van Vinex-wijk naar natuurinclusieve ambities

De jeugd heeft de toekomst en als die jeugd allemaal zo was als Aniek Wierstra (22) zag die toekomst er een stuk natuurinclusiever uit. Haar oplossing voor een groenere wereld? Tijd en ruimte.

Tekst: Manon van Ketwich

Aniek Wierstra groeide op zoals zo veel jongeren van haar leeftijd: in een Vinex-wijk waar echte natuur ver te zoeken was. “Ik woonde in het Zwolse Stadshagen, de natuur was daar vooral ‘gemaakt’ en weinig interessant. Ik was dan ook niet bovenmatig geïnteresseerd in natuur. Als ik soms met mensen praat die wat ouder zijn dan ik dan hoor ik dat ze bijvoorbeeld schooltuintjes hebben gehad, dat had ik niet. Misschien dat het inmiddels weer een beetje terugkomt. Bij mijn opa speelden we wel veel in het groen, maar de boomhutten die we maakten werden altijd weer afgebroken.”

Geïnspireerd door docent

Wierstra was wel maatschappelijk betrokken en dat leidde ertoe dat ze een studie journalistiek begon. “Na een half jaar bleek dat dat toch niet helemaal was wat ik zocht, hoewel ik dat maatschappelijke aspect wel leuk vond. Klimaatverandering is een van die maatschappelijke problemen en het is een gigantisch ding. Toen ik stuitte op de studie Ruimtelijke Ontwikkeling met als richting klimaat & management wist ik dat dat was wat ik zocht. Tijdens die studie begon de natuurinclusieve omgeving echt een onderwerp voor mij te worden. Dat kwam

onder meer door Bauke de Vries, een van de docenten die daar veel mee bezig was en mij echt heeft geïnspireerd.”

Het natuurinclusieve gedachtegoed kwam daarna ook op Wierstra's pad toen ze stage ging lopen bij Het Oversticht, een van de partners van Natuur voor Elkaar. “Ik dacht eerst dat het een nieuwe manier van bouwen was, net zoals dat je kunt bouwen met circulaire en biobased materialen. Inmiddels weet ik dat het vooral gaat over de interactie van wat je bouwt met de natuur eromheen. Het is een samenspel met de omgeving.”

Geen technisch verhaal

Na haar studie aan Saxion ging Wierstra aan de slag bij Toekomst Sterk, een bureau in Deventer dat zich inzet om maatschappelijke transities op lokaal niveau door te voeren, zoals klimaatadaptatie. “Natuurinclusief bouwen is hier een van de aspecten van mijn werk. Mijn collega's die zich ook met klimaatadaptatie bezighouden hebben vaak een achtergrond in water, terwijl ik dat natuuraspect meeneem. En meestal gaan natuur en water hand in hand. Ik probeer dat door te voeren in mijn projecten. We hebben veel contact met VVE's,

die hebben vaak veel grond in bezit. We gaan met bewoners in gesprek over hoe hun tuinen ingericht kunnen worden, de aanleiding is dan dat de tuin meer water op zou moeten nemen. Mijn doel is om er dan geen technisch verhaal van te maken, maar juist ontwerp en gebruik als startpunt te nemen. Wateropvang kan daar aan gekoppeld worden. En bewoners willen echt wel een mooie tuin, daar ligt het niet aan.”

Basisinkomen voor tijd en ruimte

Bij Toekomst Sterk gaat het om veranderingen die je op lokaal niveau voor elkaar kunt krijgen, maar wat als Wierstra het op landelijk niveau voor het zeggen had? “Ik zou willen dat veel vrijwilligerswerk serieuzer genomen wordt en iedereen de tijd en vrijheid heeft om zich voor maatschappelijke doeleinden in te zetten. Een basisinkomen zou mensen ruimte kunnen bieden om tijd te nemen voor werk bij hun in de buurt. Niet omdat het leuk is voor erbij of naast je werk, maar omdat het onderdeel is van ergens wonen en leven. Niet voor niets gaan mensen in hun vrije tijd graag de natuur in, hoe mooi zou het zijn als we die wat dichterbij huis kunnen halen. Ik hoor vaak genoeg dat iemand

“Een specifiek plan heb ik nog niet, hoewel het me wel heel cool lijkt om ooit een eigen bureau te hebben. Voor nu ga ik eerst nog met bewoners in gesprek, samen met hen plannen maken en vooral veel leren.”

Wij maken natuurinclusief bouwen tot een succes

Scan & ontdek

Advertentie

graag meer buiten aan de slag wil en het groen. Of dat iemand een moestuin zou willen omdat de boodschappen steeds duurder worden. Het zou zo veel opgaven kunnen oplossen als we allemaal wat meer zouden doen op dit vlak en dat het niet alleen maar op vrijwilligers neerkomt.”

Klimaatstress

Zeker jongeren zouden volgens Wierstra veel baat hebben bij meer natuur in hun leven. “Veel jongeren hebben last van hun mentale gezondheid, maar hebben geen tijd. Of geen tuin om in te werken. De toekomst kan soms beangstigend zijn, jongeren weten echt wel wat er speelt en wat belangrijk is in het leven. Maar het kan soms zo groot en overweldigend zijn dat je je machteloos kunt voelen. Niet voor niets organiseert de jongerentak van Milieudefensie trainingen over hoe je kunt omgaan met klimaatstress. Het kan dan

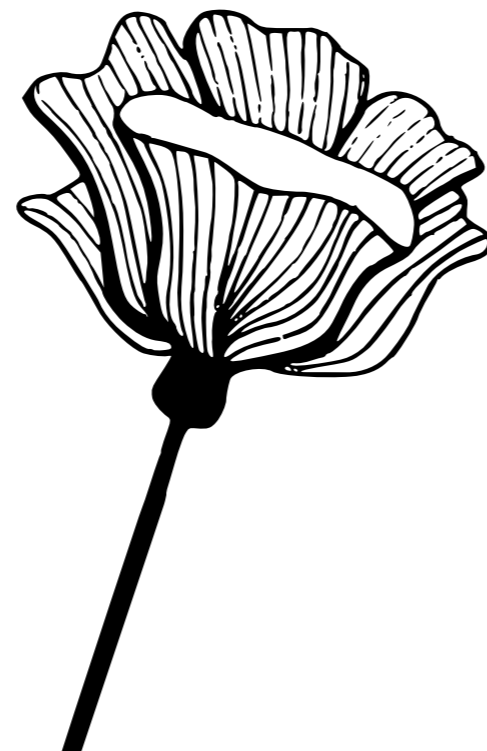
fijn zijn om juist heel praktisch aan de slag te gaan, bijvoorbeeld in een tuin of in de buurt, waar je meteen resultaat ziet van je werk. Het zou mooi zijn als beleidsmakers ruimte bieden om hiermee aan de slag te gaan, voor hen die willen. Moedig initiatieven aan, neem jongeren serieus en help ze.”

Eigen bureau

Op dit moment is Wierstra prima op haar plek bij Toekomst Sterk, maar dromen mag altijd. “Het begint steeds meer te kriebelen om iets te doen met landschap en natuur en met natuur in de stad. Een specifiek plan heb ik nog niet, hoewel het me wel heel cool lijkt om ooit een eigen bureau te hebben. Voor nu ga ik eerst nog met bewoners in gesprek, samen met hen plannen maken en vooral veel leren.”

Aan de motivatie ligt het in elk geval niet. “Wanneer we denken

aan de ideale dag zeggen we eigenlijk allemaal dat we graag naar buiten gaan. De natuur is zo'n belangrijk onderdeel van onze dag en ons leven. Laten we de omgeving dan ook op die manier inrichten.”

werken aan een duurzame wereld maakt gelukkig

Wil je ook samenwerken met de natuur kijk dan op werkenbijdonkergroep.com

“Tweedehands planten krijgen bij ons een tweede kans, Tweedeplants noemen we dat!”

Christiaan Kuipers

Straatboer

Straatboer Make-over: Tweedehands planten, eerste klas resultaten

Zeker, om een echt natuurinclusieve leefomgeving te realiseren zal er op grote schaal iets moeten gebeuren. Maar dat veel kleine beetjes ook helpen, bewijst Christiaan Kuipers, Straatboer in Zwolle. Het tuinproject Straatboer Make-over lijkt misschien een druppeltje op een gloeiende plaat, maar de impact is enorm.

Tekst: Manon van Ketwich

Het is begin maart als we neerstrijken op een picknickbankje in het Zwolse Weezenlandpark. Het is de thuisbasis van Stichting Straatboer, met als naaste burens een dahliavereniging en een drukbezochte kinderboerderij met speeltuin. Christiaan Kuipers is initiatiefnemer van Stichting Straatboer, een organisatie die zich inzet voor het vergroenen van de stad. Dat doet ze onder meer met het project Make-over. Hoveniers, tuincentra en particulieren brengen hun overbodige of gescheurde planten bij Straatboer, die ze vervolgens gebruikt om voortuinen van sociale huurwoningen te vergroenen. In de tussentijd krijgen deze planten een tijdelijke plek in het park op de Straatboerderij. “Tweedehands planten krijgen bij ons een tweede kans, Tweedeplants noemen we dat!”

Circulair werken

Kuipers laat trots zien welke planten er allemaal staan. “De meeste zijn inheems, maar we hebben ook hortensia’s en vlinderstruiken. We pakken alleen versteende tuinen aan, dus al het groen is een stap beter. En wij willen circulair werken, dus moeten het doen met de planten die we krijgen. We letten er wel op dat we niet te veel woekerende planten hebben,

maar elke gedoneerde plant komt op een nu nog versteende plek in de stad terecht. Daarin zijn we ook onderscheidend van andere initiatieven.” Naast planten staan er ook verschillende kruiden in de tuin en een klein vijvertje. De tuin biedt een tijdelijk thuis voor de planten maar heeft ook educatieve waarde voor kinderen die komen kijken. “We krijgen soms planten waarvan de kweker niet meer weet of er rode of paarse bloemen in komen. Die kunnen ze niet meer verkopen, maar kunnen wij heel goed gebruiken”, geeft Kuipers als voorbeeld van hoe hij aan de planten komt. Samen met een aantal vaste krachten en vrijwilligers gaat hij vanaf het voorjaar weer aan de slag om tuinen bij sociale huurders te vergroenen. Tot nu toe heeft Straatboer al honderd Zwolse tuinen aangepakt.

Kuipers groeide op in een klein dorpje in Friesland, in een groot gezin met zeven broers en zussen. Hij was het kind dat het meeste affiniteit met groen had. “Toen ik zes was maakte ik op school al tekeningen van groene tuinen”, herinnert hij zich. “En nu woon ik middenin de stad, in Zwolle. Hier ben ik er wel achter gekomen dat een groene omgeving om in op te groeien echt niet voor iedereen vanzelfsprekend

is. Maar het plezier dat ik als kind heb gehad, gun ik iedereen, ook mijn eigen kinderen van 1 en 3. Als ik zie hoe zij enthousiast worden van het plukken van hun eigen tomaten, dat raakt me.”

Plannen zonder planten

Via studies ecologie, energie en milieukunde belandde Kuipers bij Urgenda, een organisatie die zich inzet voor het verduurzamen van Nederland. “Daar heb ik ruim acht jaar gewerkt. Er begon echter toch iets te knagen. Het grootste deel van mijn tijd zat ik namelijk op kantoor. Ik kon mijn creativiteit niet kwijt. Het idee voor Straatboer kwam op huwelijksreis. In eerste instantie richtten we ons op bedrijventerreinen, maar we besloten na twee jaar om de switch te maken naar de versteende tuinen van sociale huurders, omdat we dachten daarmee meer impact te maken. Er worden zo veel plannen zonder planten gemaakt en daar gaat vaak aan de voorkant al veel geld naar toe. Ik vergroen liever twee versteende tuinen op een dag, dan dat ik twintig e-mails achter mijn laptop verstuur. Dat geeft mij veel meer voldoening.”

Sociale huurwoningen hebben vaak versteende tuinen en niet eens alleen omdat bewoners

geen geld hebben voor vergroening, weet Kuipers. “De kennis en kunde ontbreken. De meeste mensen vinden een groene tuin best leuk, maar weten niet hoe ze het moeten aanpakken. En als ze dan het eerste stapje zetten en bij een supermarkt een aantal planten aanschaffen, draait het vaak op een teleurstelling uit. Wij helpen ze met de eerste stappen. Het onderhoud moeten de bewoners wel zelf doen, maar we helpen ze door het eerste half jaar minimaal twee keer terug te komen. Daarnaast wordt iedereen toegevoegd aan een actieve appgroep waarin bewoners elkaar van ideeën en tips voorzien en wij sturen maandelijks een instructievideo over hun tuinonderhoud. Deze mensen zijn allemaal van niets naar een groene voortuin gegaan. Ze lopen tegen dezelfde uitdagingen aan en kunnen elkaar goed helpen. Je kunt wel gratis planten uitdelen en eenmalige vergroeningsacties op straatniveau organiseren, maar als de bewoners niet weten hoe te onderhouden en geen hulp krijgen, is het gedoemd om te mislukken.”

Tuin als aanjager

De sociale impact van het vergroenen van tuinen is groot, vertelt Kuipers. “Je zou kunnen

zeggen dat het eigenlijk een welzijnsinitiatief is. We verbeteren de leefbaarheid door te vergroenen, en we vergroten de sociale cohesie. We zien regelmatig dat mensen nadat we zijn geweest een bankje in hun voortuin zetten. Of dat mensen bij elkaar aanbellen om te informeren naar hun tuin, of stekjes met elkaar delen. De mensen bij wie de tuin vergroend is, fungeren eigenlijk als ambassadeur voor het project. De tuin is die zin meer een middel dan een doel en vaak een aanjager voor meer duurzaamheidsinitiatieven zoals het aanschaffen van zonnepanelen. Voor corporaties zijn Straatboer make-overs een mooie kans om breder bewustzijn rond duurzaamheid te bevorderen.”

Kuipers en zijn collega's krijgen vanuit woningcorporaties opdracht om tuinen van mensen die dat willen te vergroenen. Dat is meteen het verdienmodel, hoewel de stichting momenteel ook nog donaties fondsen en organisaties, waaronder Natuur voor Elkaar. Voor de toekomst verwacht Kuipers grotendeels te kunnen draaien op de inkomsten vanuit corporaties. Zeker omdat corporaties er zelf ook baat bij hebben. “Ik verwacht dat er op termijn een norm wordt ingesteld die vereist dat 30 procent van alle tuinen groen moet zijn, net zoals er nu ook een norm voor isolatiewaarde is. Als corporatie kan je daar maar beter op voorsorteren. Bewezen is

“Elke dag is een droom wanneer je van je hobby je werk kunt maken.”

bovendien dat uitzicht op een groenere tuin een sterker positief effect heeft op het welzijn van bewoners dan een groen park in de buurt.”

Impact maken

De potentie is groot. 30 tot 50 procent van de tuinen is van corporaties. “Straten kunnen natuurlijke corridors zijn, de nieuwe EES, Ecologische Straat Structuur, noem ik ons project ook wel eens gekscherend”, vertelt Kuipers. “Maar het maakt nogal verschil of er in een straat twee of zes versteende tuinen zijn. En dat is haalbaar. Er is altijd 10 procent van de bewoners die echt niet willen. Die moet je niet willen overtuigen want dan weet je dat die tuinen op termijn verloederen. Wij zetten de energie op die mensen die wel willen, en dat is meer dan woningcorporaties vaak denken. En dan maak je echt impact.”

Over 3 jaar hoopt Kuipers met Stichting Straatboer in tien steden actief te zijn. De eerste stap is al gezet. Groningen, Utrecht, Huizen, Deventer en Enschede/Hengelo gaan van start met in totaal acht straatboeren, die door de stichting zelf zijn opgeleid. Kuipers leeft in de tussentijd zijn droom, door dagelijks buiten aan

de slag te kunnen in het groen. “Elke dag is een droom wanneer je van je hobby je werk kunt maken.”

Bauke de Vries

Saxion Hogeschool

“De laatste tijd zie ik juist dat duurzaamheid weer meer aandacht krijgt en dat het onderwerp zich verbreedt. Duurzaamheid is niet meer alleen iets voor de hobbyisten, het wordt juist verder geïnternaliseerd.”

De natuurinclusieve missie van Bauke de Vries

De transitie naar een natuurinclusieve, duurzame en klimaatbestendige leefomgeving is niet van vandaag op morgen realiteit. Het is een kwestie van de lange adem. Het is dan ook cruciaal dat de professionals van de toekomst de juiste tools en kennis krijgen om in hun werkzame leven mee aan de slag te gaan. Bauke de Vries probeert zijn studenten op het Saxion al meer dan 30 jaar van de waarde en betekenis van de natuur te doordringen. “We realiseren ons steeds meer hoe belangrijk dat is.”

Tekst: Manon van Ketwich

Op de laatste editie van Congres Natuurlijk was Bauke de Vries een van vijf winnaars van het Natuur voor Elkaar-speldje, dat voor het eerst werd uitgereikt aan mensen die een belangrijke bijdrage hebben geleverd aan de natuurinclusieve leefomgeving. Een bekroning op zijn werk, noemt De Vries het zelf. Al meer dan dertig jaar is hij verbonden aan Saxion Hogeschool in Deventer. Tegenwoordig als docent bij de opleiding Klimaat en Management én als onderzoeker binnen het lectoraat Sustainable Areas and Soil Transitions. Voordat De Vries in 1991 bij Saxion kwam te werken rondde hij een studie Biologie en Milieukunde af in Groningen en werkte hij een tijdje bij IVN. Het groene DNA kreeg hij met de paplepel ingegoten. “Mijn vader was biologieleeraar. We trokken er vroeger veel op uit, ik zat ook bij de Vogelwacht in Friesland. Natuur was toen al prominent aanwezig in mijn leven.”

Landje van Niets

Die trend zette altijd door, niet alleen op professioneel vlak. De Vries was een van de initiatiefnemers van het Landje van Niets in Deventer, een voormalige paardenweide. “We ontwikkelden dit met de buurt tot een ecologische verbindingzone. Naast dat dit een enorm positief effect heeft gehad op de biodiversiteit heeft het de binding met de buurt ook heel erg verbeterd.”

In de 30 jaar die De Vries bij Saxion werkt heeft hij de aandacht voor groen en milieu zien opleven, verslappen en weer zien toenemen. “Toen ik begon in 1991 was er een soort milieuhausse gaande. Er was veel aandacht voor het onderwerp, er werden nationale milieubeleidsplannen ontwikkeld, kortom, een positieve vibe. Later zakte dat weg, zeker toen natuurbeleid onder Bleker werd afgezwakt en bij gemeenten en provincies werd neergelegd.

De samenleving was bovendien bezig met andere dingen. De laatste tijd zie ik juist dat duurzaamheid weer meer aandacht krijgt en dat het onderwerp zich verbreedt. Duurzaamheid is niet meer alleen iets voor de hobbyisten, het wordt juist verder geïnternaliseerd. Studenten planologie en stedenbouwkunde zijn er nu ook mee bezig, het is veel vanzelfsprekender.”

Strijd om de ruimte

Duurzaamheid in het algemeen krijgt dus steeds meer aandacht. Hoe zit dat met de natuurinclusieve leefomgeving? “De term bestaat nog niet zo lang, maar zelf ben ik er al wel lang mee bezig. Toen ik begon bij Saxion gaven we de cursus gemeentelijk groenbeleid. Toen al hadden we aandacht voor ecologie. Het is dus niet iets van de laatste jaren, hoewel het besef er steeds meer komt hoe belangrijk een natuurinclusieve leefomgeving is. Tegelijkertijd is

er ook een enorme strijd om te ruimte gaande. Dus aan de ene kant is er de wil om een natuurinclusieve omgeving te creëren, maar aan de andere kant moet er echt voor geknokt worden en zit er druk op de ketel.” Het helpt dat studenten over het algemeen een positieve kijk op de toekomst hebben. “Er zijn erbij die echt wel last hebben van klimaatstress, maar over het algemeen hebben ze hoop op een goede toekomst, denken ze vrij met een positieve insteek. Ik probeer ze het systeemdenken mee te geven, het denken in verbanden. Alles hangt met elkaar samen, het gaat over schaal-

in beeklandschappen. “De helft van de grond in Nederland is voor landbouw. Soms gaat dat samen met een goede biodiversiteit, maar we zien ook vaak dat landbouw juist een negatieve impact heeft, dus we moeten naar een andere manier toe. Bovendien denk ik dat ons kleine landje niet per se de op een na grootste exporteur van landbouwproducten hoeft te zijn. Er is wat mij betreft dus een transitie nodig, zodat er mee ruimte voor natuur komt, voor extensieve recreatie en voor schoon water. De landbouw kan bijdragen aan die transitie, daar zijn volop kansen voor.” De mening van De Vries is niet

Nalatenschap

Met zijn 62 jaar is De Vries nog niet aan zijn pensioen toe, hoewel het wel opschiet. Hij is actief bezig met het vormgeven van zijn toekomst. Zo staat een verhuizing naar het platteland op stapel. “Nu wonen we nog bij Deventer, maar we hebben al lang de droom om een huis met veel ruimte eromheen te hebben. Samen met vrienden hebben we nu een huis gekocht met 1,5 hectare grond erbij. Het Landje van Niets kunnen we nu nog een keer doen, maar dan voor onszelf. Natuurinclusief wordt het zeker. De basis ligt er al, we willen het verder versterken.” Het is duidel-

“Het leukste aan het vak is het contact met deze jonge mensen en het feit dat ze op een andere manier tegen vraagstukken aan kijken.”

niveaus. Dat is best lastig en ik probeer ze daarmee te helpen.” Het contact met zijn studenten houdt De Vries ook scherp vindt hij. “Het leukste aan het vak is het contact met deze jonge mensen en het feit dat ze op een andere manier tegen vraagstukken aan kijken.”

Landbouw

Uiteraard heeft De Vries zelf ook ideeën bij hoe de transitie naar een natuurinclusieve leefomgeving eruit zou kunnen zien. “Een van de sleutels ligt wel in de landbouw.” Momenteel doet De Vries samen met collega's van andere hogescholen onderzoek naar klimaatrobuuste landbouw

per se die van zijn studenten, weet hij zelf ook heel goed. “Ik hoef ze zeker niet politiek te overtuigen, maar kan ze wel vertellen hoe dingen in elkaar zitten. Wat het belang van biodiversiteit is, welke regels er gelden en waarom men zich zo druk maakt over stikstofbeleid. Binnen de opleidingen waar ik bij betrokken ben vind je geen echte hardliners, de studenten kiezen niet voor niets deze richting. Wel heb ik studenten met een agrarische achtergrond en die vertellen dan ook wel hoe het voor hun is en ze denken na over hoe ze het boerenbedrijf kunnen vernieuwen. Het gesprek vindt dus zeker plaats.”

lijk, De Vries gaat nog lang niet achter de geraniums zitten, ook niet op professioneel gebied. “Ik wil nog lang bezig blijven met dit soort vraagstukken, op eigen erf en daarbuiten. Misschien dat ik na mijn carrière in het onderwijs nog een paar jaar als zzp'er aan de slag wil. Nog intensiever dan nu aan de slag gaan met de transitie naar een klimaatadaptieve en natuurinclusieve leefomgeving, met de voeten in de klei.”

Samen zetten we de volgende stap!

Het Duurzame & Gezonde Scholen Congres is hét jaarlijkse kennis- en netwerkevenement om concrete stappen te zetten richting toekomstbestendige scholen! Met de nadruk op een gezond binnen- én buitenklimaat, toereikende financiering en samenwerking met alle betrokkenen in het onderwijsvastgoed. We zetten samen de volgende stap en bouwen aan duurzaam en gezond onderwijsvastgoed voor toekomstige generaties. Bouw je met ons mee?

Geef invulling aan jouw dag!

In november staat de vierde editie van het congres op de agenda. We werken samen met de adviesraad om een vernieuwend en inspirerend programma voor je samen te stellen. Heb jij suggesties voor het programma? Zijn er onderwerpen die absoluut niet mogen ontbreken? Laat het ons weten en dien je suggesties in via de website.

Meer informatie of je programmasuggestie achterlaten? Scan de QR-code

[DUURZAMEGEZONDESCHOLENCONGRES.NL](https://duurzamegezondescholencongres.nl)

Advertentie

Econsultancy

WORDT **SWECO**

“WIJ MAKEN HET VERSCHIL.
NU, MORGEN EN IN DE TOEKOMST.”

doe je mee?
bekijk hier onze vacatures

Nu radicaal vergroenen!

Meer groen in de stad, niemand is er op tegen. En iedereen kent inmiddels de vele voordelen. Maar de grote vraag is, hoe dan? Het advies van Roel Bosch (adviseur ruimtelijke kwaliteit bij Het Oversticht) is helder: “Vergroen radicaal. Ontwerp steden als parken en dorpen als landschappen. En stel daarbij altijd de mens en de natuur centraal.” Een gesprek over noodzaak, kansen en tal van inspirerende voorbeelden voor het vergroenen van stad én land.

Tekst: Geert Dijkstra

Eerst even kennismaken

Het Oversticht, een van de partners van Natuur voor Elkaar, zet zich al meer dan 95 jaar in voor een fijne leefomgeving voor iedereen. Aan de hand van de programma's Omgevingskwaliteit, Erfgoed en Duurzaamheid geeft ze antwoord op de vraag hoe we samen een inspirerende omgeving kunnen creëren en behouden. Daarbij wil het Oversticht inspireren, agenderen, samen realiseren én duurzaam borgen. “We werken dus veel voor gemeenten en provincie waarbij naast onze kennis vooral ook onze onafhankelijke positie vaak van grote waarde is. Zeker in de projecten waar die onafhankelijkheid een strategische waarde heeft, weet men ons vaak in het begin van het traject te vinden”, zo vult Bosch aan. Zelf is Bosch sinds 2017 in dienst. Daarvoor was hij zelfstandig architect en actief bij tal van grote gebiedsontwikkelingen, kleinere stedenbouwkun-

dige plannen op buurtniveau en bijvoorbeeld op inbreidingslocaties. Waarbij hij steeds vaker vroeger in het proces betrokken werd. “Ik vind het leuk om in een vroeg stadium al te bouwen aan samenwerkingen in een project. Bovendien moet je je ideeën en inspiratie ook zo vroeg mogelijk kunnen inbrengen om echt impact te kunnen maken. Dus hoe meer ik mezelf ontwikkelde, hoe meer ervaring ik opdeed, hoe beter ik die rol kon invullen of zelfs opeisen.” En in het gesprek laat hij verbaal en non-verbaal zien dat verduurzamen en vergroenen van de leefomgeving bij hem echt van binnen komt. “Het fascineert me, het is essentieel en noodzakelijk, het kan én het levert aantoonbare resultaten op.”

Pionier

Nog lang voor vergroening, laat staan natuurinclusiviteit, gemeengoed werd, was Bosch al

bezig met groen in zijn plannen en ontwerpen. Want groene steden zijn gezonde steden. En mensen, die altijd centraal staan in zijn plannen, zijn aantoonbaar gelukkiger en gezonder in een groene omgeving. Dus ontwierp hij al in het jaar 2000 een eigen gevelsysteem en maakte hij corporaties en ontwikkelaars enthousiast voor meer groen in hun plannen. Die ervaring van het eerste uur zet hij onder meer nu in om tot plannen te komen waarin de uitdagingen van nu goed en slim gecombineerd worden. “Veel opdrachtgevers zien zich geconfronteerd met een scala aan eisen en ontwikkelingen op het gebied van klimaatadaptatie, vergroening, herstel van biodiversiteit en een gezonde leefomgeving, maar gecombineerd winnen deze opgaven aan kracht. Daarbij is naast een goed ontwerp ook het slim benutten van beschikbare middelen essentieel. Zo is er voor klimaatadaptatie momen-

“Een beetje groen of klimaatadaptatie is vaak onvoldoende. Het moet radicaler willen we tegemoet komen aan de eisen die over tientallen jaren aan onze leefomgeving gesteld worden.”

teel vaak meer budget beschikbaar dan voor andere groene opgaven. Dus is het vaak verstandig om daar dan maximaal op in te zetten en dan de andere opgaven als vanzelf mee te nemen in de plannen.”

Grote opgaven koppelen

Net als in ons gesprek werkt Bosch ook met opdrachtgevers veel met aansprekende verhalen, prikkelende visies, uitdagende toekomstbeelden en ogenschijnlijk onhaalbare doelen. “We maken nu de stad voor de komende decennia. Daar moeten we ons

bewust van zijn. Dus een beetje groen of klimaatadaptatie is vaak onvoldoende. Het moet radicaler willen we tegemoet komen aan de eisen die over tientallen jaren aan onze leefomgeving gesteld worden vanuit biodiversiteit, vergroening, klimaatadaptatie, bereikbaarheid, leefbaarheid, gezondheid en meer. Klinkt wat abstract misschien, maar als je het in een nieuwbouwproject vertaalt naar een eis om een bepaalde hoeveelheid water op de kavel vast te houden, dan breng je het meteen naar het hier en nu.” Voor al deze plannen ligt er overigens ook een stevige basis, denk aan het Programma bodem en water sturend, Groen in de stad van LNV, de Natuurherstelwet en het Deltaplan Mobiliteit. “Dat moet simpelweg in beleid en projecten omgezet worden. Dus werk volgens die regels en maak er vooral ook slim gebruik van”, aldus Bosch. “Bovendien vind ik dat bestuurders en andere professionals de verantwoordelijkheid hebben om hier naar te handelen en de kosten niet door te schuiven naar toekomstige generaties.”

Verkenning Stad en Water, Twente 2075

Vervolgens neemt Bosch ons mee naar de Verkenning Stad en Water, Twente 2075. Een breed onderzoek van AtelierOverijssel in samenwerking met Waterschap Vechtstromen, de provincie, gemeenten en ontwerpde partijen. “Een van de dingen die al snel duidelijk werd in deze verkenning is dat de wateropgave en vergroening van de steden onlosmakelijk met elkaar verbonden zijn. Als je de stad ziet als een spons dan hou je in de steeds nattere periodes zoveel mogelijk het water vast en heb je een buffer voor de droge periodes. Dat klinkt als een open deur, maar het is niet hoe onze steden zijn ingericht en we

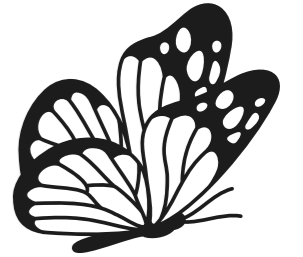

dit artikel vindt, tonen aan dat het ook echt kan én dus al gebeurt.

Nu massa maken

“Het gaat echt al goed op heel veel plekken. Tuinen, straten, wijken worden op tal van manieren vergroend. De basis is gelegd, in denken én in doen. Maar, het spijt me, het is lang niet voldoende. We moeten met zijn allen massa gaan maken. Hoe? Door veel meer samenhang te creëren tussen al die vaak kleinschalige initiatieven. En door radicaler te denken en te doen, met die stad van 2075 in gedachten. Begin vanaf vandaag gewoon met natuurinclusiviteit in je visies, in je beleid en in al je plannen en projecten. Toets dat ook als gemeente en beloon groene initiatieven. Zet alle vooroordelen opzij. Want het is in de meeste gevallen

niet duurder, moeilijker, anders, ingewikkelder of minder beheerbaar. Neem duurzaam bouwen als voorbeeld. Dat was toen ik in 1992 begon als architect ook nog een exoot in ons vak, nu is het al lang de norm.”

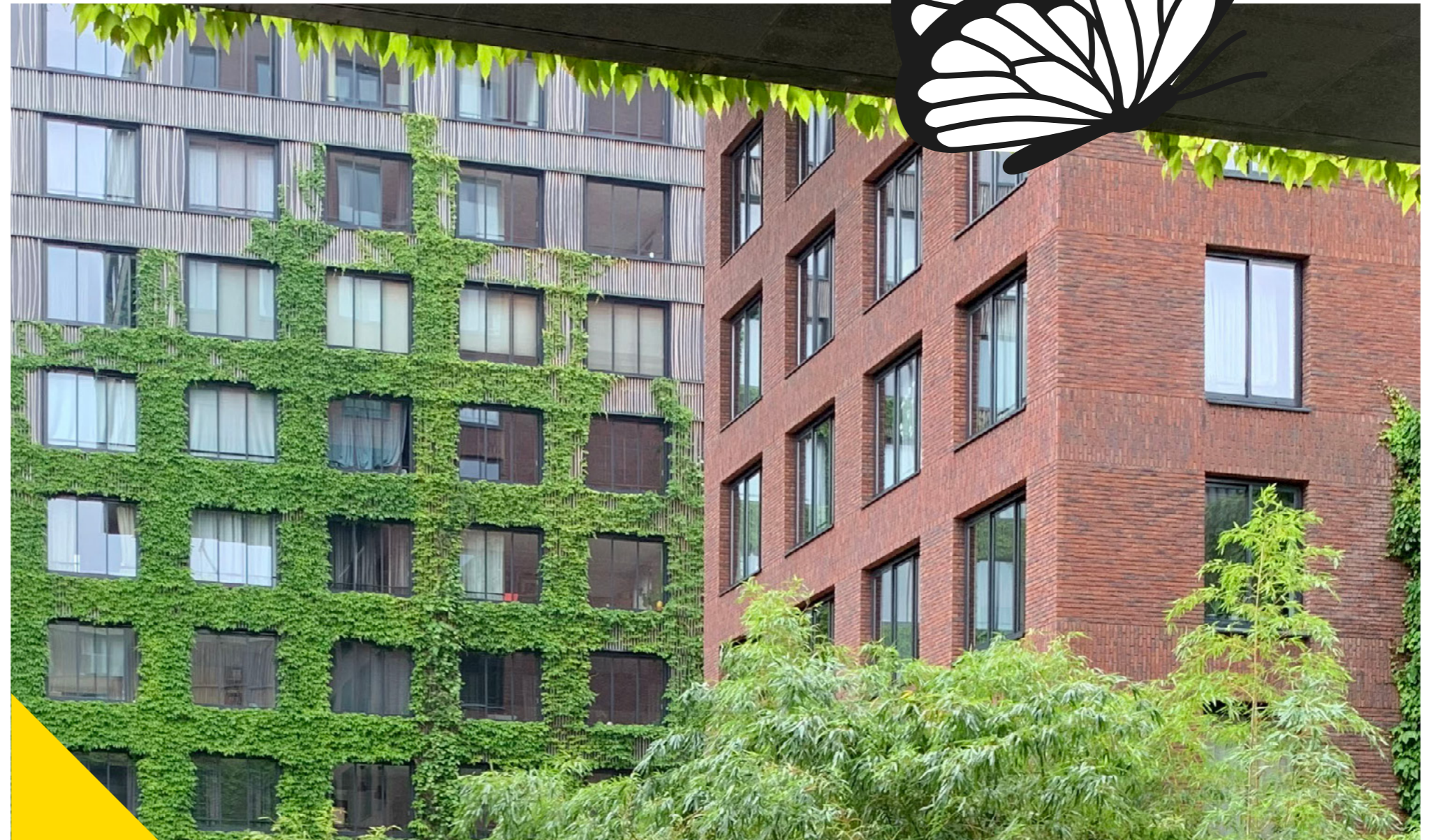
doen te weinig om daar te komen. De verkenning laat zien hoe je vanuit een samenhangend watersysteem dat aansluit op de identiteit van het gebied een aantrekkelijke groene stad kunt maken. En daarmee maak je steden ook gezonder en natuurinclusiever.” De verkenning schetst een perspectief voor klimaatadaptieve steden in 2075. Voor bestuurders is dat erg ver weg, maar ook op korte termijn is er veel winst te halen. “Een van de maatregelen die snel resultaat geeft, is een eis in het Omgevingsplan om water op de eigen kavel vast te houden. In wijken of op bedrijventerreinen waar die eis wordt gesteld, leidt dit automatisch tot vergroening”, aldus Bosch. “Als je dat combineert met de juiste beplanting versterk je de basis voor een rijkere biodiversiteit. En uiteindelijk levert het voor mensen een

aantrekkelijke leef- en werkomgeving op.”

Identiteit

De grote opgaven van vandaag en (over)morgen inspireren Bosch dus om met diverse partijen te werken aan inspirerende visies vertaald naar praktische plannen. Naast die opgaven speelt ook de identiteit een essentiële rol in zijn plannen. “Groen, als instrument voor een gezonde, menselijke leefomgeving, biedt ontzettend veel mogelijkheden om een eigen identiteit mee te geven aan een straat, buurt, wijk of stad. Benut bestaande typologieën, pas rijke beplanting toe, creëer een groene hoofdstructuur, maak radicalere keuzes, ga op een andere manier naar de leefomgeving kijken.” De drive van Bosch is aanstekelijk. De vele voorbeelden, waarvan u er een aantal bij

“Benut bestaande typologieën, pas rijke beplanting toe, creëer een groene hoofdstructuur, maak radicalere keuzes, ga op een andere manier naar de leefomgeving kijken.”

Nico de Boer

Provincie Overijssel

“Het thema collectief zoekt de verbinding met opgaven die in de leefomgeving spelen zoals gezondheid en welzijn, wat een rode draad is in de Omgevingsvisie van de provincie.”

Overijssel loopt voor met Actieprogramma Toekomstbestendig Bouwen

Met de grote woningbouwopgave die er ligt is het wel zo verstandig om dat zo goed mogelijk uit te voeren. Met aandacht voor andere opgaven als circulariteit, biodiversiteit, klimaat en energie. Met het Actieprogramma Toekomstbestendig Bouwen geeft provincie Overijssel een flinke duw in de goede richting.

Tekst: Manon van Ketwich

Bij het ontwikkelen van een Actieprogramma Toekomstbestendig Bouwen hangt uiteraard de vraag boven de markt: wat is precies toekomstbestendig bouwen. Nico de Boer, beleidsmedewerker stedelijk gebied bij provincie Overijssel en één van de trekkers van het Actieprogramma, heeft de gelukkig niet helemaal bij het begin te beginnen. “We waren al met een aantal onderwerpen aan de slag, bijvoorbeeld circulair en natuurinclusief bouwen, er gebeurde al veel. Daarnaast hadden we eerder al de Woondeals afgesloten, waarin behalve afspraken over de aantallen ook al het een en ander stond over toekomstbestendigheid. Dat alles hebben we samen met een uitgebreide expertisegroep verder vormgegeven.”

6 thema's

Het resulteerde in de vaststelling van zes thema's: circulair/biobased, energie, collectief, natuurinclusief, klimaatadaptief en waterbewust. Het thema collectief is dwarsdoorsnijdend in het hele programma. “Het is mooi dat dit thema erin zit, want het raakt ook de sociale kant. Bij de andere thema's loop je een beetje het risico om je vooral te richten op de harde kant van bouwen, maar in het thema collectief zit ook de zachte kant. Het zoekt de verbinding met opgaven die in de leefomgeving spelen zoals gezondheid en welzijn, wat een rode draad is in de Omgevingsvisie van de provincie.”

Versnippering voorkomen

Het Actieprogramma is vanuit de provincie geïnitieerd maar is wat De Boer betreft echt het product van de samenwerking in de expertisegroep. Daarin zaten onder meer gemeenten, marktpartijen, een woningcorporatie en een Waterschap. Verder is voor de inhoud gebruik gemaakt van wat

er vanuit landelijke initiatieven al is ontwikkeld uit samenwerkingsverbanden als het Collectief Natuurinclusief en Citydeal Circulair en Conceptueel Bouwen. “Wij bouwen geen huizen, gemeenten ook niet. Maar we hebben elkaar wel nodig om tot daadwerkelijke realisatie van woningen te komen. En we hebben bewust de verbinding gezocht met wat er landelijk speelt, heel veel uit het Actieprogramma is dus landelijk toepasbaar. Dat is omdat we geen versnippering van standaarden en kwaliteitseisen willen. Landelijk gezien zijn we nog niet zo ver dat toekomstbestendig bouwen al heel erg is vastgelegd in standaarden, wij lopen als provincie met dit programma voor. Maar uiteindelijk wil je ook niet dat overall andere standaarden gaan.”

Regelgeving

Het Actieprogramma is nadrukkelijk geen juridisch instrument waarmee toekomstbestendig bouwen een verplichting wordt. “Dat was ook niet de wens. Je kunt niet alle waarden kwantificeren en daarnaast kan je in de knel komen met lopende projecten. Liever werken we van onderop en helpen we elkaar. We geven inspiratie en handvatten om toekomstbestendig bouwen zo vroeg mogelijk in het proces mee te nemen, dan is de meeste winst te behalen. In het Kader Woningbouw is toekomstbestendig bouwen ook meegenomen.” Ondanks het toch wat vrijblijvende karakter van het Actieprogramma is De Boer positief over de impact die het Actieprogramma zal hebben. “Vooral omdat we veel blijven samenwerken en we op meerdere manieren ruchtbaarheid geven aan het Actieprogramma. Daarnaast zullen we ondersteuning en expertise bieden aan partijen die dat nodig hebben.”

Sleutelrol voor opdrachtgever

Alle hulp is welkom, want de meeste stakeholders hebben niets tegen op toekomstbestendig bouwen, maar toch komt het op grote schaal nog niet helemaal van de grond, deels doordat de regelgeving daar niet toe motiveert. “Het wettelijk minimum is niet toekomstbestendig”, geeft De Boer toe. “Een van de sleutels ligt wat mij betreft bij de opdrachtgevers en daar richten we ons met onze ondersteuning ook heel erg op. Vanuit het netwerk horen we vaak dat de opdrachtgever een belangrijke rol heeft. Door in de uitvraag bepaalde eisen te stellen, daag je de markt uit om met goede oplossingen te komen. Partijen die nog niet zo ver zijn worden op die manier gestimuleerd om zich verder te ontwikkelen.” Toch blijft dit spel een kip-eiverhaal, weet De Boer. “Het gaat heel sterk over vraag en aanbod. Agrariërs gaan niet heel veel experimenteren met het verbouwen van biobased materialen omdat de vraag nog niet hoog is. En opdrachtgevers vragen nog niet zo veel uit, omdat het aanbod klein en dus duur is. Als we hier kunnen opschalen wordt het meteen betaalbaarder om toekomstbestendig te bouwen.” Het Actieprogramma werd in april tijdens een bijeenkomst van de expertisegroep afgerond, maar dat betekent niet dat het daarmee klaar is. “Er zullen op thema's nieuwe inzichten en standaarden komen, dus wanneer daar aanleiding voor is zullen we het Actieprogramma actualiseren. Verder ben ik blij dat er bij de expertisegroep heel veel enthousiasme is om een vervolg te geven aan de plannen en dat ze het Actieprogramma een stap verder willen brengen door er samen de schouders onder te zetten.”

Harry Boeschoten: 10 jaar lang voor verbinding tussen stad en land

Caroline Porsius

Harry Boeschoten

Hoezo bemoeit Staatsbosbeheer zich met natuur in de stad? Deze reactie zal Harry Boeschoten regelmatig gehad hebben toe hij zich vanuit de Groene Metropool-gedachte meldde bij gemeenten en projectontwikkelaars. Nu hij met pensioen is, kijkt hij met een trots gevoel terug. “Deze manier van denken is echt wel geland.”

Het drukbezochte minisymposium in januari gaf een goede indruk van wat Harry Boeschoten in pakweg 10 jaar had bereikt met zijn visie over groene netwerken in het programma ‘Groene Metropool’. Sprekers uit politiek en bestuur, klimaat, ruimtelijke ordening en de markt en een bont gezelschap aan toehoorders symboliseerden de verbinding die Boeschoten tussen hen en Staatsbosbeheer heeft weten te leggen. Een beweging die een klein decennium geleden begon toen het kabinet Rutte 1 de Rijksbijdrage voor groene recreatiegebieden nabij steden terugtrok en de verantwoordelijkheid voor het beheer van die gebieden indirect bij provincies en gemeenten neerlegde. “De verdere ontwikkeling van deze gebieden kwam hiermee tot stilstand en er ontstond bovendien een financieel probleem, het zijn namelijk gebieden die intensief beheer vragen.”

In dezelfde tijd ontstond al een discussie over natuur in en rond de stad. “Recreatie bij huis werd belangrijker en dat werd later nog eens versterkt door corona. Terwijl heel veel groene recreatiegebieden vooral met de auto bereikbaar zijn. Liever zouden we vanuit huis meteen de natuur in gaan en dat is ook nog eens beter voor het milieu.”

Beschermen, beleven en benutten

Tel hierbij op dat de natuur in Nederland onder druk staat en de noodzaak om aan de slag te gaan met goede natuur in stad en omgeving is helder. Het gedachtegoed van Groene Metropool sluit daarbij aan: groenblauwe netwerken vanaf de voordeur, natuur verbonden met de stad. Maar hoe past Staatsbosbeheer in dit plaatje? “Een deel van de

nieuwe groene recreatiegebieden is bij ons in beheer. Staatsbosbeheer heeft ten opzichte van andere natuurorganisaties een bijzondere positie. Want naast natuurbescherming houden we ons ook veel bezig met beleven en benutten van natuur.

Boeschoten en zijn collega’s gingen aan de slag om de Groene Metropolen werkelijkheid te laten worden. “We startten met proefjes, pilots. Maar al snel werd duidelijk dat we eerst ons huiswerk moesten doen. FLUX Landscape voerde voor ons de 30-stedenstudie uit. Voor dertig steden werd een ruimtelijke en een sociaal-maatschappelijke analyse gedaan, waaruit een kansenkaart rolde. Die heeft ons goed geholpen bij de gesprekken die we intern en met gemeenten en andere betrokkenen voerden. Die vonden het namelijk wel even wennen dat wij als Staatsbosbeheer bij ze aanklopten en dat ze de natuurgebieden bij de stad in een bredere context moesten gaan zien. Aan de andere kant waren heel veel gemeenten en provincies bezig met natuurinclusief bouwen, met dank aan de ministeries van LNV en BZK. Groen kon mede daardoor meer als fundament voor andere opgaven gebruikt worden, de Groene Metropool werkte verrijkend voor de aanpak van andere opgaven. Het probleem was echter wel dat er bij veel partijen hoge schotten tussen de verschillende domeinen bestaan. Het was hard werken om een gedeelde visie voor elkaar te krijgen. Dus verbindingen leggen tussen grondbeleid, water, klimaat, gezondheid, kwaliteit leefomgeving enzovoort. En dan moet je ook nog oppassen voor verwatering, dat de plannen te breed worden. De boodschap van Groene Metropool moet niet verloren gaan.”

Provincie Utrecht is wat Boeschoten betreft hierin een koploper. “In het beleid is vastgelegd dat groen meegroeit met de bouwopgaven. Bovendien heeft de provincie een groepje deskundigen samengesteld dat meekijkt met de ontwikkelingen in de gebouwde omgeving. Deze kennis hebben kleine en middelgrote gemeenten vaak niet zelf in huis, nu kunnen ze hiervoor aankloppen bij de provincie. Deze werkwijze zou wat mij betreft een aanbeveling zijn voor andere provincies.”

Trots

Terugkijkend op de ontwikkeling van Groene Metropool bij Staatsbosbeheer is Boeschoten met name trots. “Op het feit dat het is gelukt om een verbindende visie te creëren. Een goede indicatie is bijvoorbeeld dat ik bij het afscheid van directeur Jan Fokkema van de Neprom als vanzelfsprekend aanwezig was; wel als enige uit de groene wereld overigens. Ten tweede ben ik er trots op dat het integrale denken over natuur in en om de stad is geland en dat steden en provincies gezamenlijk een zoektocht doen. En ten derde zien je ook dat het denken in groene netwerken goed bij BZK is geland. De groene paragraaf in de Contourennota voor de nieuwe Nota Ruimte had ik bijna zelf kunnen schrijven.”

Boeschoten ziet dat de grote woningbouwopgave geen bedreiging hoeft te vormen voor de natuur in en om de stad. Integendeel, zou hij bijna willen zeggen. “In Zwolle zie je bijvoorbeeld plannen voor een nieuwe woonwijk aan de oevers van de IJssel, op die manier wordt riviernatuur verbonden met wonen.” De kritiek van mensen die vinden dat niet-bouwen nog beter zou zijn voor de natuur begrijpt Boeschoten. Maar: “Ik vind dat je altijd moet kijken

of het kan. Een wijk moet de natuurdoelen kunnen dienen. En er zijn genoeg voorbeelden dat het kan. Het door Heijmans ontwikkelde Maanwijk bij Leusden levert echt kwaliteit op. Ook Olstergaard in Overijssel is een prachtig voorbeeld. En we moeten nu eenmaal bouwen”, klinkt het pragmatisch. “En dat een groene wijk alleen is voorbehouden voor bewoners met een grotere portemonnee is flauwekul. Als ik door Kerckebosch in Zeist loop zie ik daar alle soorten woningen en mensen door elkaar heen. Het groen is in die wijk bovendien echt een verbindende factor. Juist door een combinatie van verschillende woningen te maken bereik je het meest. Wel vind ik dat je bij het doen van investeringen moet kijken naar waar die het best renderen en dat is toch in wijken waar veel mensen wonen met gezondheidsproblemen. De groene baten van gezondheid zijn in die wijken in potentie het hoogst.”

In januari zwaaide Boeschoten af. Dat betekent niet dat hij achter de geraniums is gaan zitten. Als zzp'er doet hij nog wat klussen, onder meer voor provincie Utrecht en voor zijn oude werkgever Staatsbosbeheer. De Groene Metropool-gedachte zal altijd zijn aandacht houden. “Ik hoop dat de dingen die we hebben bedacht en die nog bedacht gaan worden goed verankerd gaan worden in het beleid, op dit moment speelt dat heel sterk. Als er goede afspraken worden gemaakt, onder meer over de financiering, dan wordt natuur echt iets voor iedereen, dichtbij en niet alleen voor in het weekend en voor de echt fanatieke natuurliefhebbers.”

Opvolger Caroline Porsius bouwt verder op fundament Harry Boeschoten

De nieuwe programmadirecteur Groene Metropool heet Caroline Porsius. Bij het symposium ter ere van het afscheid van Harry Boeschoten nam ze symbolisch het stokje van hem over, achter de schermen geeft ze al sinds halverwege 2023 invulling aan haar nieuwe functie. “Wat Harry heeft neergezet is een prachtig fundament voor mij om op voort te borduren. Maar ik ben geen nieuwe Harry, ik ben Caroline. En dat is anders, niet beter of slechter”, klinkt het zelfbewust. “Nu het gedachtengoed van Groene Metropool goed geland is in de Contourennota voor de nieuwe Nota Ruimte heb ik heel veel zin om echt dingen te gaan realiseren. Het is goed om onderzoek te doen, een visie te hebben, maar na verloop van tijd kan ik mijn geduld verliezen. Dus ik kijk er enorm naar uit om samen succesvol te zijn, met al die andere partijen.”

Het geduld van Porsius wordt niet lang op de proef gesteld. Naar aanleiding van de 30-stedenstudie die in opdracht van het ministerie van BZK en LNV werd gedaan wordt in vier steden een verdiepingsslag voor de combinatie verstedelijking en natuurontwikkeling gedaan: Purmerend, Lelystad, Utrecht en Eindhoven. “In Lelystad worden de komende jaren 15.000 woningen gebouwd. Staatsbosbeheer beheert het Hollandse Hout en de Oostvaardersplassen en een deel van de stadsbossen die

tegen de stadsrand aan liggen. De komende tijd gaan we aan de slag met een gezamenlijke visie op hoe we stad en natuur gaan verbinden. Ik voel hier een ontzettend positieve drive bij de ambtenaren om er echt iets moois van te maken.” Iets wat volgens Porsius onmisbaar is om een Groene Metropool in de praktijk te realiseren. “Daarnaast heb je wethouders nodig die samen willen werken en de gelegenheid voor Staatsbosbeheer om aan tafel te komen. Dat laatste lukt vaak wel, maar het is lastiger om ook onze uren betaald te krijgen, dat vraagt om een gedegen opdracht. Het financieren van partners in gebiedsontwikkeling is een uitdaging. Daarom is zo'n opdracht vanuit BZK ook zo fantastisch.”

Genoeg te doen dus voor Porsius en haar team in de komende tijd. “Mijn ambitie is om een bijdrage te leveren aan het herstellen van de verbinding tussen mens en omgeving, die zijn we de laatste tijd een beetje kwijtgeraakt. Zeker in stedelijk gebied is natuur soms een ver-van-het-bedshow. Ik ben Harry dankbaar voor het mooie fundament waar ik op verder kan bouwen, voor het feit dat hij dit nieuwe thema bij Staatsbosbeheer en daarbuiten op de kaart heeft gezet. Ik zal niet op exact dezelfde voet verder gaan, maar ik ben niet voor niets ingestapt op dit prachtige programma, geweldig om hier weer iets van mij aan te voegen.”

Nuchterheid, begrip én ambitie gaan hand in hand bij Martin Huiskes

Architect Martin Huiskes van LKSVD architecten doet wat hij kan om toekomstbestendige gebouwen te creëren, maar loopt tegen de grenzen van de geldende regels en financieringsmodellen aan. Als nuchtere Twent heeft hij ook begrip: “Ik snap die opdrachtgevers ook wel. Maar als we de toekomst serieus nemen, hadden we het roer allang om moeten gooien.”

Tekst: Manon van Ketwich

Dat Martin Huiskes architect zou worden was al vroeg duidelijk. De weg ernaartoe was misschien niet de kortste, maar uiteindelijk heeft hem dat geen windeieren gelegd, vindt hij zelf. “Mijn opa had een installatiebedrijf. De tekeningen die hij gebruikte snapte ik nooit, maar de tekeningen van architecten die daar ook lagen wél. Op de lagere school was ik al goed in tekenen, kunstzinnig zijn. Ik was alleen niet zo'n goede leerling, mijn niveau was niet voldoende om een opleiding tot architect te kunnen volgen. Via de LTS, MTS, HTS en ten slotte de opleiding voor architect ben ik er uiteindelijk toch gekomen. Die langere weg zie ik als bagage, niet als ballast. Het heeft ervoor gezorgd dat ik heel praktisch ben opgeleid, met kennis van installatietechniek, en dat ik een integrale blik heb. Af en toe voel ik me meer regisseur die alle aspecten bij elkaar brengt dan een architect.”

Milieu, maatschappij en mens

Op Congres Natuurlijk in november ontving Huiskes een Natuur voor Elkaar-speldje, als waardering voor zijn inzet voor de natuurinclusieve leefomgeving. Dat

natuurinclusieve aspect zat er niet vanaf het begin in. “Mijn opa had een stuk bos in Delden waar ik wekelijks doorheen struinde, maar die link met mijn latere werk heb ik nooit gelegd, maar misschien is dit onbewust toch van invloed geweest. Wel heb ik interesse in de vergankelijkheid, ook die van de wereld en onze directe leefomgeving, en voor het behoud van een goed leefmilieu moeten we zorgvuldig met de natuur om gaan. In mijn werk probeer ik het milieu bovenaan te zetten, daarna de maatschappij en de mens als onderdeel van beide komt achteraan. Wat niet goed is voor de natuur zouden we niet moeten doen.”

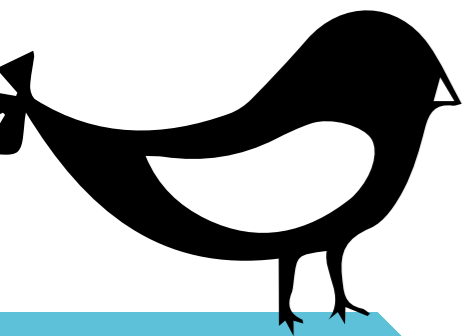
Huiskes beseft dat dit ver gaat, maar probeert dit gedachtengoed toch zo veel mogelijk in de praktijk te brengen. “Per locatie moet je bedenken wat wél kan, zodat een gebouw een aanwinst wordt voor een plek en natuurwaarde toevoegt. Deze manier van denken is ook bij mij langzaam gegroeid. Mijn interesse werd gewekt toen we vroeger de nationale DUBO-lijsten (Duurzaam Bouwen, red.) moesten invullen. Ik ging steeds meer met een circulaire en ook natuurinclusieve

bril kijken naar projecten.”

Vast in een lineair investeringssysteem

Wat de architect wil en belangrijk vindt is helaas voor Huiskes niet altijd mogelijk, je bent onder meer afhankelijk van de opdracht en de opdrachtgever. “In de wijk Kerckebosch in Zeist zie je hoe belangrijk natuur kan zijn voor de leefbaarheid, natuurinclusief bouwen hoort daarbij. Groen is bepalend voor hoe je je voelt. Maar als de vraag er niet is, gebeurt het vaak ook niet. Het kost natuurlijk in eerste instantie extra geld, maar het op termijn levert het ook veel op. Maar waarom zou een opdrachtgever investeren in iets wat hemzelf niets of nauwelijks financiële winst oplevert? We zitten momenteel vast aan een lineair economisch systeem.”

Als het aan Huiskes zou liggen zou dit model op de kop gaan. “Stel dat je de leefomgeving zou inrichten volgens het 3-30-300-principe. Je kunt dat als verplichting stellen zodat gemeenten verantwoordelijk zijn voor een dergelijke inrichting van de buitenruimte. Daarnaast kunnen ook onze tuinen de functie van natuurgebied vervullen. Deze

Martin Huiskes

LKSVD architecten

stadsnatuur is van grote waarde voor de biodiversiteit. Door hierop te sturen met bijvoorbeeld een tuinbelasting maak je iedereen verantwoordelijk. Het gaat dan in dit geval om de natuurwaarde van de grond voor de maatschappij. Een villa met een groot perceel met een hek waarbinnen een tuin met een 'perfect' gazon doet niet zo veel voor de natuur en de maatschappij. Zorg je voor een biodiverse tuin met meerwaarde voor de leefomgeving en waar mensen zo af en toe van kunnen genieten dan heeft dat toegevoegde waarde voor mens en natuur."

Perceptie

Volgens Huiskes is het ook nodig dat er van bovenaf regie wordt gevoerd op natuurinclusieve maatregelen. "Vanuit de mensen zelf gebeurt veel te weinig.

Ergens verbaast me dat wel." Tegelijkertijd ziet Huiskes dat er ook nog wel wat aan de perceptie schort. "Mijn tuin vinden sommige mensen slordig, maar het is maar net welke bril je opzet. Ik zie daar juist heel veel leven in. De openbare ruimte wordt ook altijd netjes aangeharkt, de gemeente dekt zich in voor de risico's dat er iemand uitglijdt over de blaadjes. Het kan ook anders. Het eerder genoemde Kerckebosch is eigenlijk een soort bos waar in gewoond wordt."

In de transitie naar een steeds meer duurzame en natuurinclusieve leefomgeving is de rol van architect niet te onderschatten, maar de opdrachtgever is minstens zo belangrijk, vindt Huiskes. Als je bijvoorbeeld meedoet aan een selectie wil je de opdracht uiteraard ook winnen. Hoe je dat

voor elkaar krijgt hangt af van de prestatie-eisen die in de uitvraag zijn gesteld. Bomen zijn van enorme waarde. Je kunt bijvoorbeeld bomen voor een schoollokaal op het zuiden inzetten voor de verkoeling. Maar binnen de huidige regelgeving mogen we hier niet mee rekenen. Stel daarom in de uitvraag rekenmethoden die dit wel waarderen. In een BENG-eis kun je hier niet mee rekenen. In een nZeb-berekening wel. Hoe dan ook is er op dit vlak, wanneer je het gebouw als onderdeel van de natuur zou willen zien, meer uit te halen dan wat we realiseren. Maar ik snap die opdrachtgevers ook wel. Zij zijn degene die de eerste investering moeten doen. Je zou dit kunnen opvangen door een natuurparagraaf in de paragraaf milieu van het Bouwbesluit op te nemen en hierin de basiskwaliteit natuur in

mee te nemen. Hier moeten dan ook budgetten voor vrij gemaakt worden vanuit de overheid. Tenslotte is dit een meerwaarde die ons als maatschappij ten goede komt."

Flexibele gebouwen

Een van de uitgangspunten van het circulaire gedachtegoed van Huiskes en zijn collega's is het creëren van flexibele gebouwen. "Dat kan je zowel op de locatie als de functie van een gebouw betrekken. Door een modulair gebouw te creëren kan je het verplaatsen op het moment dat het nodig is. Maar wanneer omwille van een locatie een gebouw het liefst zo lang mogelijk moet blijven staan dan moet je rekening houden met verschillende transities in functies, bijvoorbeeld van kantoor naar woningen. Je zult bij het ontwerp rekening moeten houden met hoe je dan de constructie maakt. Het casco is toch een van de meest vervuilende delen van een gebouw, maar dat mag een andere functie niet in de weg staan. In de praktijk

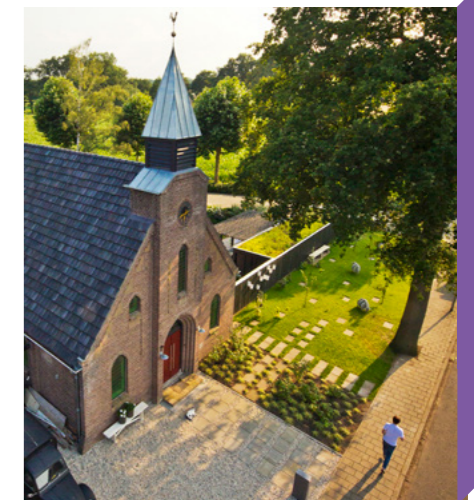
betekent het dan dat je altijd van de zwaarste eisen die op die locatie wenselijk is uitgaat. Dat vraagt om meer investering. Aan de andere kant heeft een gebouw ook meer restwaarde als het wordt verkocht."

Een dergelijke werkwijze vraagt bijna om een voorspellende gave van de ontwerpers. "Vooruitkijken is inderdaad moeilijk, maar in feite doe je altijd investeringen voor de toekomst. Je moet vertrouwen hebben in wat je aan het doen bent. De technieken hebben zich immers wel bewezen. De kwaliteit van gebouwen in Nederland is hartstikke goed, alleen, ze zijn niet toekomstbestendig genoeg. We moeten een stapje extra doen om gebouwen niet alleen energiezuinig, maar ook klimaatadaptief en natuurinclusief te maken. Als we in 2030 50 procent circulair willen zijn en in 2050 zelfs 100 procent, dan doen we nog niet de goede dingen. En dat zou wel moeten. Tenslotte zijn het de materialen in de gebouwen die we decennia geleden hebben gebouwd de materialen van de toekomst. Als we de toekomst serieus nemen, hadden we het roer allang om moeten gooien."

Modellen oprekken

Stevige woorden, maar Huiskes zal niet snel roepen dat hij de waarheid in pacht heeft. "Onze Twenste roots vertalen zich vooral naar onze nuchterheid. We proberen goed te adviseren en staan altijd open voor samenwerking, want wij weten ook niet alles. Bovendien hebben we begrip voor hoe het nu gaat en kijken wat er nu uit te halen is. Tegelijkertijd probeer ik wel het systeem en de huidige investeringsmodellen op te rekken. Ik wil kijken hoe we de lange termijn in de rekenmodellen kunnen krijgen. Zo hebben we samen met de stichting

Pioneering het boekje uitgebracht over 'Een logische bouw' en zijn we met een aantal corporaties aan het kijken naar effectieve investeringen vanuit TCO. Ook proberen we gebouwen te integreren in bestaande landschapswaarden. Dit doen we uiteraard niet alleen, maar waar mogelijk met adviseurs die ook intrinsiek gemotiveerd zijn." Kleine, maar niet onbelangrijke stappen richting een meer circulaire en natuurinclusievere toekomst. Iets om trots op te zijn? "Wij zijn geen borstkloppers. Maar toch, we doen best veel, maar het mag altijd meer worden."

Estella Franssen

De Ulebelt

Foto: Bert de Graaf

Stichting Ulebelt spil in groene initiatieven van Deventer

In heel Overijssel maken betrokken bewoners de buurt samen groener, gezonder en prettiger. Groene Loper Overijssel stimuleert, verbindt en versterkt deze buurtinitiatieven. Samenwerkende partners binnen Groene Loper Overijssel zijn provincie Overijssel, Natuur en Milieu Overijssel en IVN Overijssel. In Deventer wordt de Groene Loper uitgevoerd door Stichting Ulebelt. Estella Franssen is daar projectmanager van het expertiseteam en vertelt over wat zij en haar collega's allemaal doen om Deventer groener en biodiverser te maken.

Tekst: Manon van Ketwich

Wie in Deventer een groen initiatief wil starten komt bijna automatisch bij de Ulebelt terecht. "We hebben een enorm netwerk aan formele en informele organisaties. Die kennen we niet alleen vanuit de Groene Loper. We doen ook andere projecten waarbij we doelstellingen van bijvoorbeeld de gemeente op het gebied van klimaatadaptatie in de praktijk brengen. Met het budget dat we vanuit de provincie Overijssel en de gemeenten Deventer en Olst-Wijhe voor de Groene Loper krijgen, coördineren en ondersteunen we activiteiten." Dat kan zijn in de vorm van meedenkhulp, advies over aan te vragen fondsen, PR of het betrekken van buurtgenoten.

Voordelen van groen zijn universeel

Franssen ziet de laatste paar jaar duidelijk een toename in het aantal initiatieven. "De mensen gaan steeds beter snappen wat groen oplevert, ze zien er steeds meer de waarde van in. En als er iets gebeurt in de ene buurt, wil men dat vaak ook in de eigen buurt. De voordelen van groen zijn heel groot en universeel, zo heeft het een verbindend effect. We zien vaak bij groene initiatieven dat buurtbewoners elkaar echt voor het eerst ontmoeten en dat ze het leuk vinden om samen aan het gemeenschappelijk belang te werken."

Uiteraard loopt niet altijd iedereen de polonaise wanneer een groen initiatief wordt gestart. "We zien heel vaak dezelfde beweging", stelt Franssen. "Een groep koplopers met donkergroene vingers, een grote groep daarachter die best wel eens wat wil doen en

een groepje dat veronderstelde of echte bezwaren heeft. Stel dat iemand zich zorgen maakt over het uitzicht vanuit de keuken omdat het plan is om er bomen neer te zetten, dan gaan we echt bij die persoon in de keuken staan om te bepalen hoe we het dan wel kunnen aanpakken."

Hoewel elk initiatief dus maatwerk vergt, is het volgens Franssen wel goed te doen. "Het vergt van de Ulebelt een kortdurende inspanning. We helpen bij het in gang zetten van een initiatief en maken ruimte voor ieders expertise."

Groene tuin kan intimiderend zijn

Er gebeurt veel in Deventer, de initiatieven zijn echter niet helemaal evenredig verdeeld over de stad. Dat heeft verschillende redenen. "Het kan zijn dat mensen in hun eigen omgeving al tevreden genoeg zijn omdat ze bijvoorbeeld een grote tuin hebben. Of dat ze juist hun kennis graag ergens voor mensen in de buurt inzetten. In versteende wijken horen we regelmatig dat iemand z'n eigen tuin heeft bestraat omdat hij geen verstand heeft van groen. Vaak willen deze mensen best meedoen met een groen initiatief, maar dan wel als iemand anders het voortouw neemt. Een groene tuin kan best intimiderend zijn, bijvoorbeeld omdat je je van huis uit geen kennis hebt meegekregen, of omdat iemand zich fysiek niet in staat voelt om een tuin te onderhouden. Het is een misverstand dat mensen in versteende wijken geen behoefte hebben aan groen, die is juist schreeuwend groot!

Organisaties als Straatboer en Struikrovers kunnen ook een belangrijke rol spelen bij dit soort groepen. "Als zij ook een plekje krijgen op de Ulebelt wordt dat echt een gouden combinatie. Wij hebben het netwerk, zij de handjes."

Bij de Ulebelt komt alles bij elkaar

De ontwikkelingen op het gebied van klimaat en hittestress maakt dat groene initiatieven ook in Deventer steeds meer voet aan de grond krijgen. "Op dit moment hebben we het vooral over waar al het water heen moet", doelt ze op de overvloedige regenval in juni. Maar hittestress wordt ook steeds belangrijker. De gemeente noemt dat koppelkansen, wij doen dat al jaren. Het is logisch dat we dit soort zaken aan elkaar verbinden en hier bij de Ulebelt komt alles bij elkaar."

Zeker in een versteende oude binnenstad als die van Deventer, waar ook Monumentenzorg en Citymarketing iets over te zeggen heeft, is hittestress een uitdaging. Franssen ziet veel mogelijkheden voor geveltuinen, maar dat is in de praktijk lastig. "De straat is van de gemeente, de gevel van een particulier of andere organisatie. De planten gaan op straat de grond in, maar groeien tegen de gevel van iemand anders aan. Wie bepaalt de keuze van de planten, wie onderhoudt het, wie gaat er over de kozijnen. Het duurt allemaal soms heel lang, tegen de tijd dat je eruit bent woont er weer iemand anders in het pand", verzucht ze.

Biodiversiteitsplan

Naast een sociale functie en lekker fruit heeft de boomgaard ook een biodiverse waarde. Er werd een speciaal biodiversiteitsplan geschreven. “Hiervoor hebben we elders expertise ingewonnen, maar ook zelf onderzoek gedaan naar wat er al in de buurt was. Hoog gras is misschien goed voor de kleine dieren en insecten, maar kan ook wat rommelig ogen. In ons maaiplan hebben we daarom opgenomen dat aan de rand van de boomgaard aan de straatkant het gras wat korter wordt gemaaid dan verderop, daardoor wordt de boomgaard weer wat toegankelijker.” Of het biodiversiteitsplan al echt werkt is moeilijk te zeggen. “Mijn man zag laatst wel een zwarte specht, dat is een goed teken.”

Groene Vrijwilligersprijs

De vrijwilligers in de werkgroep zijn niet onopgemerkt gebleven. Dorpsboomgaard Heino was een van de winnaars van de Groene Vrijwilligersprijs Overijssel. “Het

is een plek geworden waar veel mensen heel fijn kunnen vertoeven. Het is ook wel een groen longetje in Heino geworden. Het is een biodiversiteitshub in onze mooie gemeente”, waren de lovende woorden van gedeputeerde Martijn Dadema. “De prijs zorgt voor nog meer bekendheid. En die kunnen we goed gebruiken, want we willen groeien en nog meer vrijwilligers aan ons binden”, besluit Van Wijngaarden.

Dorpsboomgaard Heino: biodiversiteitshub gerund door vrijwilligers

Wie er snel voorbijfietst of -loopt is het misschien nooit opgevallen dat aan de Raalterstraat in het Sallandse Heino al jaren een dorpsboomgaard is. Na een lange tijd van hard werken en ontwikkelen is de tijd van oogsten nu echt aangebroken. Letterlijk én figuurlijk.

Tekst Manon van Ketwich

Het was een beetje een raar perceel in Heino-Zuid, afgeschermd door coniferen en aan de andere kant begrensd door bos. De reden waarom buurtbewoner Cisca Legters zo'n 10 jaar geleden, samen met Stichting Duurzaam Heino, naar de gemeente stapte met het idee voor een dorpsboomgaard. Niet veel later stapten Debby van Wijngaarden en haar man ook in. Met hun professionele achtergrond in vormgeving en communicatie een welkome aanvulling op de vaste vrijwilligersgroep. “Mijn man staat ook elke week in de boomgaard”, vertelt Van Wijngaarden. “Ik houd me onder meer bezig met de websites. Ook hebben we informatiepanelen en bordjes ontwikkeld voor in de boomgaard.”

Flexibel

De werkgroep van de dorpsboomgaard bestaat uit dertien mensen. Elke eerste zaterdagochtend van de maand wordt er gewerkt aan het onderhoud. “Soms komt iedereen, soms niet. Als het niet past, is het niet erg. Net als overal in Nederland is het best lastig om vrijwilligers te krijgen, maar juist de vrijblijvendheid werkt hier drempelverlagend”, denkt Van Wijngaarden. “Meer vrijwilligers zijn altijd welkom. Het zou vooral leuk zijn als er wat meer jonge mensen bij komen.”

Appels en peren

Het heeft lange tijd geduurd voordat men letterlijk de vruchten kon plukken van de fruitbomen in de boomgaard. “In het begin levert

het nog niet zo veel op. Maar de afgelopen twee jaar begon het echt te komen en zijn er meer appels en peren dan de werkgroep kan gebruiken. We hebben daarom aan de straat kratjes neergezet waar voorbijgangers en buurtbewoners ook fruit uit konden pakken. Via een QR-code kon men een vrijwillige bijdrage doen die we weer kunnen gebruiken voor de boomgaard.” Dit zorgt er ook voor dat de boomgaard weer meer bekendheid krijgt, evenals het feit dat de jaarlijkse wandelvierdaagse over het perceel loopt. “Vorig jaar zagen we meteen de volgende dag kinderen met hun ouders terugkomen om te kijken wat die boomgaard precies inhield.”

Bekijk de terugblik en de foto's van Congres Natuurlijk 2023.

Brug en handboek geven natuurinclusieve ambities een impuls

Net als tal van andere gemeenten heeft Amsterdam flinke ambities op het gebied van een groene, gezonde en natuurinclusieve leefomgeving. Met een icoonproject én een handboek maakt de gemeente haar ambities concreet. “Het kennisniveau en draagvlak zijn fors gestegen. Het gat tussen beleid en uitvoering is gedicht. En de opgedane kennis en ervaring is binnenkort breed beschikbaar voor geïnteresseerden in het land”, aldus Marije Langstraat (adviseur bij By Nature) en Maurice Backerra (ecoloog bij de gemeente Amsterdam). Lees het interview en profiteer mee.

Tekst: Geert Dijkstra

Voordat we ingaan op de twee projecten stellen Marije en Maurice zich eerst even kort aan je voor. Marije is ecoloog en begon haar carrière in 2008 bij de gemeente Rotterdam. Waar ze, destijds minder vanzelfsprekend dan nu, met de thema's soortenbescherming, biodiversiteit en klimaat aan de slag ging. In 2012 richtte ze By Nature op en deed als zelfstandig adviseur tal van opdrachten voor opdrachtgevers. Ze houdt zich de laatste tijd vooral bezig met gebiedsgerichte aanpak en soortenmanagementplannen. En met passie, want er is werk aan de winkel: “Verduurzaming en klimaat staan weliswaar een stuk hoger op de agenda dan een aantal jaren geleden, maar dat betekent niet dat de natuur daar per definitie in meegenomen wordt. Zelfs in die transitie zie je botsende belangen, ontbreekt het vaak aan praktische kennis of worden budgetten anders verdeeld.”

Maurice Backerra heeft een achtergrond in het bos- en natuurbe-

heer maar belandde begin deze eeuw als boswachter in spé toch in de stad. In 2002 ging hij bij bureau Stadsnatuur Rotterdam aan de slag. Toevallig ook het jaar waarin de Flora & Faunawet werd ingevoerd waardoor het thema natuur in één klap hoger op de agenda kwam te staan. Inmiddels werkzaam in Amsterdam is hij vanuit zijn rol als ecoloog vooral gericht op het realiseren van koppelkansen en staat een integrale aanpak voorop. “Zeker in een stad als Amsterdam strijden tal van ambities om voorrang. Door ze slim te combineren en nauw samen te werken met alle disciplines binnen de gemeente is er echt veel winst te behalen. De geleidelijk toegenomen ambitie op het gebied van natuurinclusiviteit helpt daarbij uiteraard om die specifieke doelen te kunnen realiseren.”

Nationale en lokale ambities, plannen en regelingen vechten om voorrang én vragen om een vertaling naar de praktijk. En die wordt dus nu in Amsterdam ge-

maakt. Met een natuurinclusieve brug als zichtbaar instrument én met een handboek natuurinclusieve bruggen en kademuren als praktisch instrument.

Amstelstroombrug

De Amstelstroombrug, een ontwerp van VenhoevenCS architecte+urbanism in samenwerking met SMARTLAND landscape architects, vormt de entree van de A2/A10 naar het Amstelkwartier en is bovendien een belangrijke schakel in het ecologische netwerk van Amsterdam. Overal in de brug zijn plekjes gemaakt waar vogels, vissen, vleermuizen en insecten kunnen schuilen, eten of nestelen. In het water onder de brug zijn korven met hout en stortstenen afgezonken. Daar kunnen vissen schuilen. Voor vlinders, bijen en hommels is een groene middenberm op het brugdek gemaakt. Daarnaast is de brug ook goed voor de natuur doordat hij voor een groot deel is gebouwd met duurzame materialen. En hij verbindt de stadsnatuur met de natuur even

Fauna Uittreed Passage (FUP) Duivendrechtvaart; FUP geïntegreerd in natuurinclusieve kademuur, bestaande uit kalkmortel, open teruggetrokken voegen voor vestiging muurplanten én onder water een natuurinclusieve betonoet met visholtes

Amstelstroombrug: eerste natuurinclusieve verkeersbrug van Amsterdam

verderop in het buitengebied langs de Amstel. Zoek online op Amstelstroombrug en je vindt veel meer informatie en inspirerende afbeeldingen. Voldoet de brug als natuurinclusief incoonproject aan de verwachtingen? Maurice: "De inpassing in de stedelijke omgeving is volgens mij en naar de mening van alle betrokkenen prima geslaagd. Verder is het nog wat te vroeg om te bepalen hoe de diverse soorten zich gedragen op en rond de brug. Al wist de landschapsarchitect al gelijk na oplevering beelden te maken van op vis jagende aalscholvers bij de brug. Meer vanuit het proces bekeken, is het zeker een geslaagd project geweest. Door iedereen echt vanaf het eerste moment te betrekken, is er een gezamenlijke ambitie ontstaan die bij het ontwerp en de aanleg gerealiseerd is. Leerpunt hierbij is dat ook het goed meenemen van de beheerder erg belangrijk is. De integrale aanpak, daar moet je dus veel extra tijd in investeren. Maar bij projecten als deze loont dat de moeite."

Handboek natuurinclusieve bruggen en kademuuren

Naast de brug, opgeleverd in 2022, ziet binnenkort het Handboek Natuurinclusieve Bruggen en Kademuuren het licht. Marije licht allereerst de achtergrond toe: "Het Programma Bruggen en Kademuuren is verantwoordelijk voor het monitoren, herstellen en waar nodig vervangen van ruim 200 kilometer kademuuren en 830 verkeersbruggen. Een dergelijk omvangrijk programma leende zich ervoor om natuurinclusiviteit structureel en gedurende langere tijd in een groot aantal uiteenlopende projecten toe te passen. En dus ontstond het idee van een handboek", dat Marije en Maurice dus samen met Jorine Noordman mochten gaan ontwikkelen.

Intensief traject

Wat volgde was een uitgebreid traject met af en toe zelfs de twijfel of het er ooit zou komen. "Terughoudendheid, vooroordelen en de angst voor het onbekende spelen altijd een rol", aldus Marije. "En daar hadden we dus ook hier mee te maken. Maar drie inten-

sieve en waardevolle jaren leveren binnenkort een zeer bruikbaar handboek op. Niet alleen voor de gemeente Amsterdam maar voor iedere professional in Nederland die meer wil weten over natuurinclusiviteit in de leefomgeving." Het handboek Natuurinclusieve Bruggen en Kademuuren is een technische uitwerking van het Natuurinclusief Bouwen (NiB) voor de vernieuwing, herstel en levensduurverlenging van bruggen en kademuuren in de gemeente Amsterdam. Deze natuurinclusieve maatregelen zijn onderdeel van de stadsbrede beleidsopgave om de natuur en biodiversiteit onderdeel te laten zijn van de bouw- en ontwikkelopgave van de stad.

"In het handboek zijn tal van onderdelen echt tot op besteksniveau uitgewerkt", licht Marije toe. "Mede daardoor hebben we het gat tussen beleid en uitvoering opgevuld. Niemand hoeft het wiel meer opnieuw uit te vinden en er wordt op een uniforme wijze gewerkt. Verder is aan alle relevante en geldende eisen voldaan, van de juridische kaders tot beleidskaders van de gemeente, tot de Unesco eisen die aan de beschermde kademuuren gesteld worden, én afspraken met uitvoerende en beherende partijen. Dat geeft alle betrokkenen zekerheid én stelt ze in staat om snelheid te maken. Iets wat gezien de omvang van het programma een must is." De definitieve versie van het handboek moet weliswaar nog verschijnen, er wordt al wel volop mee gewerkt. En, belangrijker nog, door het intensieve totstandkomingstraject is het kennisniveau, het draagvlak en de ervaring al enorm verhoogd.

Breder toepasbaar?

Kademuuren en bruggen zijn niet in elke gemeente aanwezig, is desondanks de inhoud bruikbaar voor andere professionals met natuurinclusieve ambities? "Zeker", antwoorden Marije en Maurice unaniem. "Ook op andere type projecten is de in het handboek verzamelde kennis uitstekend toepasbaar. Bovendien is er naast vernieuwing ook aandacht voor

Vergeet die vooroordelen

Dan nog even terug naar het begin van ons gesprek. Dat vooroordelen natuurinclusiviteit nogal eens in de weg zitten. Marije en Maurice noemen er een aantal en geven bij elk kort en krachtig hun mening:

Mijn project leent zich er niet voor

"Onzin, bij elk project kun je iets doen aan natuurinclusiviteit"

Hoe moet het allemaal, we weten het niet

"Lees het handboek en je kunt echt aan de slag"

Het is duurder en kost veel meer tijd

"Als eerst: soms is dat niet eens erg, zoals bij een iconproject als de Amstelstroombrug. Maar het hoeft zeker niet meer tijd of geld te kosten. Als je het maar efficiënt organiseert. En alle kennis, de bestekken en ervaring in het handboek zullen je daarbij zeker helpen."

Zo doen we het nooit

"Dat kan en het klopt ook dat soms een andere manier van (samen)werken wordt gevraagd. Maar dat is geen reden om het niet te doen. Ga vroeg in het proces met alle betrokkenen om tafel en stem de ideeën en de werkwijzen op elkaar af. Je zult zien dat het afwijken van de gebaande paden veel extra energie en ideeën oplevert."

Het is ingewikkeld qua beheer

"We merkten dat 'groen op grijs', waar je bij natuurinclusieve oplossingen vaak op uit komt, voor civiele beheerders inderdaad soms ingewikkeld is. Het vraagt extra aandacht, dat klopt. Qua kennis en betrokkenheid, én qua borging in de processen en de overgang van realisatie naar beheer bijvoorbeeld. Maar ook dat is prima te organiseren."

levensduurverlenging. Dat maakt het nog breder toepasbaar. En zelfs zonder dat je aan een concreet project werkt, ook dan is het leuk en nuttig om het handboek door te nemen en zo je praktische kennis te updaten."

Wat heeft het gebracht?

Tot slot nog de vraag wat het hele project volgens Maurice en Marije hen zelf en de stad heeft gebracht. "We hebben tientallen gesprekken gevoerd, pilots gedaan, kennis verzameld, mensen geïnformeerd, concepten laten lezen. Af en toe kregen we het gevoel dat we nooit tot een werkbaar document zouden komen. Maar achteraf heeft juist deze intensieve aanpak geleid tot de noodzakelijke basis qua kennis en ambitie bij alle betrokkenen in het programma. Het handboek is weliswaar het tastbare resultaat, maar de basis die we hebben gelegd is minstens net zo waardevol."

Ze vatten de oogst samen in vijf punten:

- Natuurinclusief bouwen is echt bij alle betrokkenen de stan-

daard geworden. Niet alleen bij de direct betrokkenen bij het Programma Bruggen en Kademuuren, maar voor de hele stad.

- Amsterdam heeft waardevolle kennis en ervaring opgedaan over hoe je natuurinclusieve ambities kunt implementeren in stadsbrede programma's.
- Er is op het gebied van natuurinclusief bouwen een veel betere aansluiting ontstaan tussen visie, beleid, uitvoering en beheer.
- Er is binnen de gemeente een sterk netwerk ontstaan op dit thema. Mensen weten elkaar veel beter te vinden.

- De kennis rond een natuurinclusieve leefomgeving heeft een enorme impuls gekregen.

En wat is jullie persoonlijke boodschap? Marije: "Natuurinclusiviteit kan altijd en overal. Maak het niet te ingewikkeld en begin op kleine schaal." Maurice: "Zet die natuurinclusieve bril op en kijk op een andere manier naar je omgeving. Je zult verrast zijn over de kansen die je ziet. En koppel die aan ambities op het gebied van verduurzaming, energie, leefbaarheid en biodiversiteit."

Wil je meer informatie over de Amsterdamse bruggen en kademuuren, Scan dan de qr code

A man, Chris Teurlinck, is sitting in a field of white daisies with yellow centers. He is wearing a light green polo shirt and is smiling at the camera. In the background, there is a modern, two-story building with a grey facade and blue structural elements. The building has large windows and a blue canopy over the entrance. A white car is parked in front of the building. The sky is overcast.

Chris Teurlinck

Gemeente Steenwijkerland

Steenwijkerland op weg naar een natuurinclusieve toekomst

Chris Teurlinck van de gemeente Steenwijkerland is ambtenaar met een groot hart voor natuur en biodiversiteit. Met de huidige tijdsgeest én een gemeentebestuur dat natuurinclusiviteit ook belangrijk vindt heeft hij de wind in de rug. “We staan samen voor de grote uitdaging onze omgeving klimaatbestendig te maken en het verlies aan biodiversiteit te stoppen. Steeds meer mensen gaan dat zien.”

Tekst: Manon van Ketwich

Chris Teurlinck is met zijn zeventien dienstjaren bij gemeente Steenwijkerland gerust een ervaren kracht te noemen. Binnen de gemeente adviseert hij rond de thema's groen, landschap en biodiversiteit. Sinds een jaar heeft de gemeente Steenwijkerland een ecooloog in dienst. De ecooloog brengt veel kennis in en geeft advies bij projecten en het beoordelen van vergunningaanvragen. “Het wordt steeds duidelijker dat verlies aan biodiversiteit een probleem is. Gemeenten zien die opgave en nemen maatregelen om bij te dragen aan herstel en behoud van biodiversiteit. Ook ons gemeentebestuur en de gemeentelijke organisatie vinden biodiversiteit en ecologie belangrijk. Het meenemen van natuur en ecologie wordt steeds meer onderdeel van ons werk. Het draagt bij aan een professionele organisatie die alle belangen goed afweegt.”

De gemeente begon 15 jaar geleden al met het toevoegen van natuurwaarde in Steenwijkerland. “In het beleid is toen opgenomen dat we gingen omschakelen naar ecologisch bermbeheer, een belangrijke eerste stap naar natuurinclusief inrichten en beheren. In de afgelopen tijd zijn we van 20 procent naar 98 procent ecologisch bermbeheer gegaan en dat zie je ook bij andere gemeenten.”

Hoogverschillen en water

De waterrijke omgeving van Steenwijkerland maakt dat het gebied waar Teurlinck werkzaam is veel uitdagingen oplevert. “Sowieso is het een hele grote gemeentete qua oppervlak. Een deel ligt hoog en droog, een ander deel juist laag. Steenwijk zelf ligt op een stuwwal, waardoor er veel hoogteverschil is en water zich verzamelt op de laaggelegen plekken. Dat kan zorgen voor wateroverlast en op andere plekken juist voor verdroging. De diversiteit in het gebied zorgt ook voor veel verschillen in biodiversiteit. In Natura2000-gebieden

zoals de Weerribben komen heel veel soorten voor, maar onderzoeken naar de staat van de natuur laten keer op keer zien dat de natuur onder druk staat. Behoud en herstel van biodiversiteit is een opgave die overal speelt, niet alleen in de natuurgebieden maar ook daarbuiten. Door ook in de woonwijken en het buitengebied rekening te houden met natuurwaarden kunnen we een bijdrage leveren aan het behoud en herstel van biodiversiteit.”

In zijn rol als adviseur probeert Teurlinck zijn enthousiasme ook op zijn collega's over te brengen. “Ik probeer ze dan zo goed mogelijk op een praktische manier te helpen. En vaak weten ze mij ook wel te vinden.” Teurlinckx snapt best dat het niet altijd makkelijk is om in projecten ruimte te maken voor biodiversiteit. “Maar ruimte maken voor het opvangen en bergen van water biedt ook weer ruimte voor groen en biodiversiteit.”

Natuurinclusieve wijk

In het projectteam voor de ontwikkeling van de toekomstige wijk Steenwijk Zuidoost is er specifiek aandacht voor biodiversiteit, zo heeft NEST architecten een inspiratiegids opgesteld met maatregelen voor natuurinclusief bouwen, deze worden in de verder planuitwerking meegenomen. “Het plan is klaar. Helaas is er PFAS in de bodem van het gebied aangetroffen, waardoor het project vertraging oploopt. Dat is wel een tegenvaller.” Wanneer de huizen gebouwd worden zal goed zichtbaar zijn dat klimaatadaptatie en biodiversiteit echte speerpunten zijn. “In het stedenbouwkundig plan is een duidelijke groenstructuur opgenomen die aansluit op de bestaande groenstructuur rondom de wijk. Daardoor wordt het groen met elkaar verbonden. Een goed verbonden groenstructuur is voor planten en dieren belangrijk, het verbindt leefgebieden met elkaar en is voor mensen ook prettig om in te wonen. Met wadi's vangen we de

hoogteverschillen op en geven we richting aan het water. De wadi's zelf bestaan uit bloemrijk grasland. Verder is er in het plan veel ruimte voor bomen in de wijk en wordt in en rond de huizen ruimte gegeven aan dieren zoals de gierzwaluw en de huismus. De sleedoornpage, een bijzondere vlinder, komt in de omgeving van het plangebied voor, we gaan daar bij onze beplantingskeuze rekening mee houden en willen het terug laten komen in de naamgeving van de straten die namen van vlinders gaan krijgen."

Als het aan Teurlinckx had gelegen had de natuur nog veel meer ruimte gekregen. "Het wordt een vrij compacte wijk met 250 woningen. Met minder woningen was er meer ruimte voor biodiversiteit. Maar ik begrijp ook wel dat er een enorme bouwopgave ligt", klinkt het realistisch. "Binnen de mogelijkheden gaan de gemeente, ontwikkelaar en de woningbouwcorporatie vanuit een gezamenlijke ambitie voor een zo klimaatadaptief en natuurinclusief mogelijke wijk."

De toegepaste systematiek zal wat Teurlinckx betreft ook op andere plekken in Steenwijkerland toegepast gaan worden. "Het geeft gewoon betere wijken en betere huizen om in te wonen." Teurlinckx ziet in de werkwijze veel overeenkomsten met het door ODIN ontwikkelde Recept voor Randen. "In die methodiek is het heel belangrijk dat bodem en water sturend zijn bij het kiezen van de locatie om te bouwen. We letten er wel op, maar het mag nog wat sterker terugkomen."

Wanneer is het genoeg?

Ondanks dat de natuurinclusieve leefomgeving en het versterken van de biodiversiteit een prioriteit is van iedereen bij de gemeente kan Teurlinckx niet achterover leunen. "Samen met onze eco-loog en groenbeheerders letten we goed op dat ecologie en

biodiversiteit een plek krijgen in onze plannen. We zetten ons in om te voorkomen dat het wordt vergeten of te weinig aandacht krijgt. Wat altijd onderwerp van gesprek blijft is de vraag wanneer er voldoende rekening is gehouden met de ecologie en biodiversiteit. Ik merk dat er verschil is in opvatting over wat nodig is om de biodiversiteit te behouden en te versterken."

Een andere uitdaging voor Teurlinckx is het meenemen van de bewoners bij de keuzes die gemaakt worden. Want een natuurinclusieve omgeving betekent soms ook dat een perk of veldje in de beleving van de bewoner er wat rommelig uit kan zien. "Dat vindt niet iedereen fijn. 'Het moet wel netties wezen', zeggen ze dan. Maar ja, dat is niet zo goed voor de natuur. We zoeken naar een goede balans, voldoende maat en schaal is nodig om het openbaar groen op een acceptabele wijze ecologisch te beheren. Dat zijn vooral de grotere groenstructuren, daar geeft het een acceptabel beeld en behalen we resultaten."

Ambities

Er is al veel bereikt in de zeventien jaar dat Teurlinckx in Steenwijkerland werkzaam is. "In het verleden werd groenbeheer vaak gezien als kostenpost. Dat is veranderd de afgelopen jaren. Groen heeft betekenis voor het welzijn van mensen en behoud van biodiversiteit. We herkennen en erkennen die waarden steeds meer. De laatste paar jaren is er meer aandacht gekomen voor de gebruiks-, natuur- en belevingswaarde van het groen in de gemeente. Ik ben trots op het groen in de gemeente Steenwijkerland en de impuls die we het de afgelopen jaren met elkaar hebben gegeven. Op rotondes, buurtparkjes en parken zijn er veel bloeiende perken, dat is prachtig en past goed bij onze gemeente die door veel toeristen en recreanten wordt bezocht."

Teurlinckx heeft nog meer dan genoeg ambitie voor de toekomst. "Het verbeteren van de ecologische omstandigheden door goed verbonden groen en water kan ons veel brengen. We zijn daarmee beter voorbereid op klimaatextremen als droogte, hitte en wateroverlast. Het kan ook hele mooie effecten hebben, zo zien we in de zomer soms een otter in onze stadsgracht zwemmen. Wat zou het mooi zijn als die er permanent zou kunnen leven. Dat vraagt echter nog wel het nodige in de inrichting, het water is nu nog niet echt goed verbonden waardoor de otter nu veel moet overstekken met alle risico's van dien. Ook heeft de otter plekken nodig waar geschuild kan worden, in het riet of onder een wilgenbosje, die zijn er nu niet. Er is dus nog veel werk te verzetten willen we naar een natuurinclusieve gemeente. We blijven met elkaar werken aan een natuurinclusieve gemeente met ruimte voor mens, plant en dier. Een plek die is bestand tegen de effecten van klimaatverandering, een gezonde leefomgeving die bijdraagt aan het welzijn van al onze inwoners en bezoekers van onze gemeente. Natuurinclusief werken moet in het DNA van iedereen komen, zodat ook volgende generaties kunnen genieten van een groene omgeving met een verscheidenheid aan inheemse plant- en diersoorten."

Jannemarie de Jonge nieuwe ambassadeur Collectief Natuurinclusief

Met Jannemarie de Jonge heeft Collectief Natuurinclusief een nieuwe ambassadeur. Ze volgt André van der Zande op, die deze rol vanaf oktober 2022 vervulde.

Jannemarie de Jonge hoeft zich de komende tijd niet te vervelen. Sinds het voorjaar van 2024 is ze de nieuwe ambassadeur van Collectief Natuurinclusief, maar tegelijkertijd is ze ook nog Rijksadviseur voor de Fysieke Leefomgeving én partner in het door haar opgerichte bureau Wing. “Soms komen er dingen voorbij waar je geen ‘nee’ tegen kunt zeggen”, verklaart De Jonge. “Ook al komen ze net wat te vroeg. Dus het klopt dat ik de komende maanden een dubbele functie heb.” Met De Jonge heeft het Collectief een ervaren en gedreven ambassadeur in huis gehaald. “De natuurinclusieve leefomgeving is een onderwerp dat me heel erg drijft en we hebben een samenleving die zich daar onderdeel van wil voelen. Met name jonge

mensen zien de natuur liever niet meer iets als iets met een hek eromheen, maar als onderdeel van het dagelijks leven. Natuur heeft ook te maken met ons gedrag, met wat we eten. Ik zie echt een hunkering naar het dichterbij halen van de natuur, zodat het niet meer iets is wat buiten ons staat.”

“Het mooie van het Collectief Natuurinclusief vind ik dat het niet alleen maar gaat over de fysieke componenten, maar ook over zaken als landbouw, onderwijs, de gezonde leefomgeving en niet te vergeten de financiële sector. Want het is een misvatting dat economie en ecologie elkaars tegenpolen moeten zijn. Wanneer we 100 procent circulair willen zijn, hebben we namelijk de kringlopen van de natuur

nodig. Dat vergt een totaal andere manier van denken en doen. We bevinden ons daarom in een razend spannende tijd.”

Anders denken en doen heeft ook betrekking op de grote bouwopgave, die vaak wordt gezien als belemmerende factor voor de natuurinclusieve leefomgeving. Niet als het aan De Jonge ligt. “In het oude denken gaan die twee inderdaad niet samen. Maar bouwen gaat niet alleen over stenen stapelen. De uitdaging is om nieuwe materialen en technologieën te gebruiken. Om bouwprocessen in te richten in symbiose met de natuur. En dat kan samengaan.”

Donderdag 28 november 2024
Provinciehuis Overijssel

Save the date voor Congres Natuurlijk 2024!

Graag nodigen we je uit voor de **zesde editie** van hét congres voor natuurinclusief bouwen. De editie vindt plaats in het Provinciehuis Overijssel te Zwolle. De festivalachtige opzet zorgt voor een dag die je op maat naar jouw eigen wensen kunt samenstellen. Tijdens de vijfde editie hebben we meer dan 350 professionals mogen ontvangen.

Ben jij er dit jaar ook (weer) bij?

Meld je nu gratis aan via
congresnatuurlijk.nl

***Meld je
gratis aan***

